

CANKARJEV GLASNIK

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: Ivan Jontez

Upravnik: Ludvik Medvešek

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription Rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: Ivan Jontez

Manager: Ludvik Medvesek

Usebina

Ethin Kristan: Novi red med Slovenci	59
Ivan Zorman: O srca naša (pesem)	71
I. J.: Za kaj se borimo?	72
Ivan Molek: Zadeva našega muzeja	73
Ivan Zorman: Ladje bele, ladje lepe (pesem in prevod)	75
Milan Medvešek: O sodobni Rusiji	76
I. Miran: "Ljubljanska pokrajina" v plamenih	78
Ivan Jontez: V senci albanskih planin (nadaljevanje)	84

Kulturna kronika

Clevelandska Glasbena matica je v nedeljo zvečer dne 4. oktobra vprizorila svetovno znano Rossinijevo opero "Seviljski brivec," težko toda hvaležno glasbeno delo—eno tistih del, o katerih se smatra, da spadajo izključno v področje profesionalnih pevskih skupin in katerih se diletantka pevska društva iz razumljivih razlogov ogibajo. Že dejstvo, da si je Glasbena matica upala lotiti te težke naloge priča o izredni zmogljivosti te odlične pevske skupine in o nenavadni podjetnosti dirigenta g. Antona Šublja, kateremu gre velik del zasluge, da je ta skupina dosegla tako visoko stopnjo v razvoju slovenske glasbene umetnosti v Ameriki.

Glavne partije so peli in igrali tenorist Louis Belle (grof Almaviva), basist Frank Bradač (zdravnik Bartolo), sopranistka Antoinette Simčić (Rozina), sopranistka Anne Zarnick (Bartolova gospodinja Berta), baritonist Frank Plut (Figaro) in basist John Nosan (pevski učitelj Baziljo), ki so drug za drugim prekosili naše pričakovanje, saj so obvladali svoje težke in komplicirane vloge tako sijajno, da je bilo težko verjeti lastnim ušesom in očem, da je mogoča taka dovršenost pri diletantih, ki delajo po dnevi v tovarnah in drugod, učijo se pa le ob večerih. Kakor povsod, so bili seveda tudi tu med dobrimi nekateri boljši, kar je treba priznati basistoma Bradaču in Nosanu, ki sta pokazala takšno pevsko in igralsko uravnovešenost, da v teh vlogah ne bosta zlepa pozabljena. Plutov Figaro je bil prav takšen, kakršen bi moral biti, dočim je bil Belle pevsko na višku, zaostajal pa je igralsko. Simčićeva je v vlogi zdravnikove varovanke lepo uveljavila svoj blagovozni sopran in povsem zadovoljila tudi igralsko. Anne Zarnick, ki je to pot prvič nastopila v večji vlogi, je bila glasovno dobra in še boljša igralka.

Manjše vloge so dobro odpeli in odigrali basist Wencel Frank (grofov sluga Fiorello), baritonist James Perlin (častnik) in Anton Smith (notar). Vojake, meščane in ljudstvo je predstavljal mešani zbor Glasbene matice, ki je bil prav dober.

Petje so dovršeno spremljali člani simfoničnega orkestra in pri klavirju sta bila Edward Kužnik in Reginald Resnik.

Opero je dirigiral in režiral Šubelj, kateremu je treba priznati, da je prav zmožen dirigent in da je popolnoma obvladal situacijo od začetka do konca.

Opera je potekala vseskozi gladko, brez vsakih zatičljajev, ki pri nas tako često motijo celo dramske predstave in mučno vplivajo na občinstvo. Na kratko povedano, je bilo to lepo operno podano tako izvrstno, da bi ne mogli vihati nosov nad to vprizoritvijo niti glasbeno mnogo bolj razvajeni poslušalci kot smo ameriški Slovenci. Glasbena matica je z njo pokazala, kaj vse lahko doseže ljubezen do kulturnega ustvarjanja in volja do žrtvovanja.

Dvorana je bila napolnjena in občinstvo je sledilo

poteku opere s pozornostjo, ki je dokazovala, da je izredno uživalo.

Mojster odra je bil Frank Žagar, ki je poskrbel, da je bila tudi scenerija brezhibna.

Masker Matt J. Grdina je poskrbel, da so bili igralci oz. pevci primerno maskirani.

Kostumi, ki so bili prav pestri, so bili izposojeni pri Cleveland Costume Co.

Želeti bi bilo, da bi Glasbena matica ponovila opero "Seviljski brivec" še v letošnji sezoni, da bi se seznanili z njo tudi oni, ki so jo to pot iz kakršnega koli vzroka zamudili in jo ponovno uživali tisti, ki se takih glasbenih užitkov nikdar ne naveličajo.

Oder Slovenskega narodnega doma na St. Clair ave. je dobil nov zastor s krasno sliko, simbolizirajočo Slovenijo, ki jo je po originalnem osnutku znanega slovenskega mojstra v slikanju narodnih motivov Maksima Gasparija naslikal clevelandski umetnik Shirley Brait-waithe. Slika je krasno in obenem pomembno delo, ki bo v velik okras dvorani S. N. D. in dela čast tako umetnikoma, ki sta jo ustvarila kot našemu največjemu narodnemu hramu in naselbini v splošnem. Želeti bi bilo, da bi tudi drugi naši narodni domovi nadomestili neokusne oglase na odrskih zastorih z lepimi slovenskimi slikami. Novi zastor je bil prvič pokazan 7. oktobra skupini zastopnikov našega tiska in raznih javnih oziroma kulturnih delavcev, na katere je napravila močan vtis. Naša javnost pa ga bo imela priliko prvič videti ob priliki ponovitve drame "Norec," ki jo bo vprizorilo dramsko društvo "Ivan Cankar" v nedeljo popoldne dne 25. oktobra.

X. Y.

Z UPRAVNIKOVE PISARNE

V kratkem se bo dalo vezati vse letnike revije "Cankarjev glasnik." Ker pa nam manjkajo sledeče številke: oktober 1938, julij 1940 in september 1940, prosimo one, ki jih imajo in jih lahko utrpe, da jih pošljejo v urad Cankarjeve ustanove, 6411 St. Clair Ave., ali pa osebno oddajo tajniku Ludviku Medvešku. Vse številke se bo plačalo v gotovini ali pa dalo kredit na naročnini.

Ako imate katero gori omenjenih števil, prosimo, da jih pošljete kmalu, ker nameravamo dati te letnike kmalu v vezavo.

Za Cankarjev glasnik,

Ludvik Medvešek, upravnik,
6411 St. Clair Ave.
Cleveland, O.

DRENİK BEVERAGE DISTRIBUTING, INC.

Erin Brew — Budweiser — Michelob — Duquesne Beer and Ale
23776 Lakeland Blvd. John Drenik Euclid, Ohio

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

VI.
LETNIK
1942-1943

3.

številka

NOVI RED IN SLOVENCİ

I.

Razen nekaterih zakrknjenih "burbonov" in nepoboljšljivih reakcionarjev ne želi nihče in malokdo veruje, da se svet, kadar bo sedanje klanje končano vrne tja, kjer je bil jeseni leta 1939. Iz ust mož, katerim je bila poverjena velika oblast in ki smejo govoriti v imenu milijonov smo slišali obljube in zagotovila, da bo novo poglavje zgodovine pisano s peresom pravičnosti, s katero se je v preteklosti ravnalo po mačehovsko in če bi te obljube izgubile svojo veljavo, kadar se snidejo zastopniki zmagovitih združenih narodov, bi to ne pomenilo nič manj kot da so bile vse žrtve doprinešene zaman in da so zavezniki kljub zmagi na kopnem, na morju in v zraku izgubili vojno. Nazadnjaki, ki nočejo videti, da je doba predpravie in izkoriščanja minila, podpirajo vede ali nevede fašizem in mečejo demokraciji polena pod noge, kajt edino od kakšne nove svetovne zmede morejo diktature pričakovati možnost povratka in taka zmeda bi bila neizogibna, če bi bila ljudstva zopet prevarjena kakor so bila že dostikrat v preteklosti.

Dasi so v dogodkih jasna znamenja, ki kažejo bodočnost v novi luči, se vendar lahko opazijo nazadnjaške tendence in zaradi tega je nujno potrebno, ne le storiti vse, ker je v človeških močeh za poraz fašizma v tej vojni, ampak tudi za preprečenje njegovega povratka pozneje. Delati je treba vse, kar zahteva zmaga, pa tudi to, kar zahteva bodoči mir. Kdor koli pravi, da nimamo sedaj nobene druge brige kot premagati osišče in da bo za vse drugo čas, kadar bo to opravljeno, obuja sum neiskrenosti in izpodkopava moralo ljudstva, ta najvažnejši faktor za uspešnost vojnih naporov. Predsednik Roosevelt je bil menda prvi, vsaj prvi izmed državnikov, ki je javno povdaril, da je mir enako važen kakor zmaga; iz te velike resnice pa sledi, da se morajo združeni narodi bolje pripraviti za mir kot so se pripravili za vojno. Združeni narodi pa niso samo vlade, ampak ljudstva,

brez katerih vlade— vsaj v demokraciji—ne morejo imeti nobene avtoritete.

V Zedinjenih državah bodo letos politične volitve in volilni boj se že povsod razvija. To pomeni, da je politična demokracija v deželi kljub vojni živa in da je ljudstvo prej ko slej poklicano na udejstvovanje. V mnogih drugih deželah je to nemogoče, ker so ljudstva zasužnjena, vse njihove pravice poteptane in njih beseda zadušena. Toda podjarmljeni narodi se niso fatalistično vdali silnikovi volji; njih sužnost je uporna in dasi jih trpinčijo peklenške muke in je smrtna nevarnost večna tovarišica vsakega posameznika, delajo, kolikor morejo za poraz diktatur in za bodočnost. Razmere, v katere so bili pahnjeni so nenavadne, vse pravice so razveljavljene in edino sila začasnega zmagovalca kroji zakone. Mednarodno pravo je z vsemi pogodbami vred vrženo na smetišče in samopašnost tiranov je postala tako vsakdanja, da se komaj še kdo vznemirja zaradi bestijalnih zločinov fašističnega tolovajstva. Protizakonito je vse, kar počenjajo rabeljski osvojevalci v zasedenih deželah. Zmagovalec sme okupirane kraje upravljati, a ne anektirati, dokler mu niso pri sklepanju miru priznani; niti vojni ujetniki se ne smejo siliti na delo, ki prinaša škodo njihovim lastnim narodom; zakoni zasedene dežele morajo ostati v veljavi; vse te in neštete druge določbe pomenijo osiščnim rokovnjačem manj od lanskega snega in njihove metode so bolj zverinske od kanibalskih. Kljub temu niso ljudstva v zasedenih deželah obupala in ne odnehala v boju za osvoboditev. Junaštvo ljudi, ki ovirajo izdelovanje vojnega materijala za fašistične vojske, razdirajo zveze, širijo osvobodilno propagando in se v mnogih slučajih bojujejo z orožjem v roki ni nič manjše od hrabrosti vojakov na frontah in večinoma je nevarnost, v kateri delajo še večja. Tudi njihova misel gre v prvi vrsti za zmago, toda ta bi jim bila le malo vredna, če ne bi verjeli, da jim prinese boljšo bodočnost. Zmaga je pogoj, cilj pa je pravičnost, varnost in svoboda.

Ker pa razmere niso normalne, tudi sredstva, katerih se morajo posluževati ne morejo biti normalna. Oni ne morejo voliti svojih zastopnikov v parlamente kakor srečnejši Amerikanci, ne morejo razpravljati v listih in revijah svojih vprašanj, ne morejo debatirati na javnih zborih, ne morejo niti izražati svojih želja in razlagati svojih ciljev. In vendar čutijo, da bi to bilo potrebno in iščejo načina, da bi se to vsaj deloma nadomestilo. Če se jim pravi: "Po vojni boste imeli priliko za svobodno izražanje svojega mnenja," jim daje to le slabo tolažbo, ker vedo, da bi se brez predhodnega dela razmere pri sklepanju miru lahko tako utrdile, da bi njihove pravice splavale po vodi in bi bili

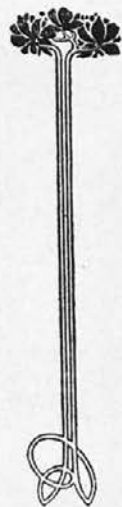

ogoljufani za vse sadove svojih silnih žitev. Zavedajo se, da spadajo tudi oni med "Združene narode" in po pravici pričakujejo, da bo kdo, ki jim je blizu in pozna njihove razmere, njihove težnje, njihove cilje povedal to, česar sami ne morejo reči na glas, ker so jim usta zamašena.

V Ameriki je še svoboda, ki je zatrta tako rekoč po vsej Evropi, v velikem delu Azije in Afrike, v Vzhodni Indiji in na nešteti otokih Pacifika. V Ameriki imajo sorodnike ljudje iz vseh teh krajev. Dasi Amerikanci, enaki tistim, katerih dedje so prišli na Mayflowerju v to deželo, poznajo vendar kraje, iz katerih so prišli in njih ljudi bolje od drugih in zaradi tega pričakujejo bratje, ki so ostali doma od njih, da jim prožijo v tem najstrašnejšem času roko za pomoč, dokler si sami ne morejo pomagati. V tem smislu—in edino v tem—se mora presojati vsaka politična akcija, ki se tukaj vodi v interesu katerega koli "starega kraja."

II.

Dogodki, ki so dovedli do sedanje vojne in na katere je že preveč odgovornih ljudi pozabilo, kažejo med drugim, da ne sme biti narodnosti nikdar več priznana in dovoljena taka prevladujoče vloga, kakršno si je prilastila, ko se je začel posluževati fašizem v svojih raznih oblikah. Četudi so vzroki sedanje tragedije človeštva bolj komplicirani kot se zdi površnim opazovalcem, je vendar jasno, da je nacionalni šovinizem eden glavnih krivcev vsega današnjega gorja. V svoji rojstni deželi, Italiji, je takoj v začetku oblekel narodno suktnjo, dasi je bila povrh črna srajca. Požiganje slovenskih narodnih domov je spadalo med prva demonstrativna dejanja "giovinezze" in pri tem se je dobro spomniti, da so vladne oblasti, ki takrat še nikakor niso bile v fašističnih rokah to divjanje tolerirale in mu dajale potuho. Res je, da se italijanske fašistične teorije niso izčrpale s tem. V Trstu je Mussolinijeva sodrga razdejala tudi tiskarno in pisarne delavskega lista "Lavoratore" in po vsej Italiji so bili uprizorjeni pogromi proti "komunistom"; s tem imenom pa je drhal krstila vse, kar ni trobilo v rog črne garde, zlasti pa vse organizirano delavstvo, ki ni bilo tako "nacionalno" kot so hoteli glavarji novega gibanja. Ko so črnosrajčniki "zasedli" Rim, kamor nikdar ne bi bili mogli priti, če bi jih bila vlada hotela ustaviti in ko se je Mussolini pripeljal za njimi, ker je bila v njegovi duši vedno strahopetnost in je rajši v Milanu počakal na rezultat velikega marša, je takoj začel junaško bobnati na nacionalistični boben in bolj kot z vsemi drugimi "idejami" je s svojimi šovinističnimi frazami upijanil mase. Njegova tisočkrat ponavljana laž, da je fašistična Italija zgodovinska naslednica

nekdanjega rimskega imperija mu je dala priliko, da je zavajal svoje zijajoče poslušalce z novo slavo, s katero ovenča patrijo Cezarja in Mussolinija in kadar jim je pravil, da je Dalmacija italijanska, so nevedneži ploskali kakor da je trosil cekine med nje. Vsa črna reakcija, ki je pravi značaj fašizma je bila odeta z narodno trobojnico in kričavo italijanstvo je opravičilo vsak zločin zoper Slovence, Hrvate, Nemce prav tako kakor zoper protifašistične Italijane.

V Nemčiji, ki je baje dežela največje temeljitosti je tudi nacionalna furija prekosila italijansko kakor je nacizem v vseh grdobijah prekosil prvotni fašizem. Vse bestijalnosti, ki so jih v Italiji počenjali nad živimi in mrtvimi, divje da jih ne bi mogli pripisati zverinam v gozdu in džungli, so vendar daleč zaostale za tolovajstvom, ki se je izlegalo v okuženih možganih Hitlerjev in Himmlerjev, Goebbelsov in Heydrichov. A tudi tukaj je nacionalni plašč pokrival vse odurnosti od Roehmove čistke do židovskih pogromov, od generalne skušnje v Španiji do razkosanja Poljske, od sadizma koncentracijskih taborov do prisilne spolne službe za "cvet" nacistične mladine. Nemci so izvoljeni narod; njim pripada gospodstvo, drugi so rojeni za hlapčevanje; vladarji sveta morajo postati Nemci tudi če bi za ta namen pol sveta moralo utoniti v krvi. Mussolini je sanjal o obnovitvi rimskega imperija in bi se zadovoljil z mejami Augustovega in Konstantinovega cesarstva. Nemški geopolitiki zahtevajo najprej vso Evropo, potem pa ves svet, vse zato, ker so Nemci, drugi pa so člani "inferijornih ras." Hitler in tisti, ki so ga dvignili iz mlake na vrhunec in tisti, ki še vedno bolj odločujejo kot njihova lutka imajo pač gospodarske namene; Thyssen in njegovi kapitalistični pajdaši niso zmetali milijonov v nacistično žrelo za veličino Nemčije, toda njihovi cilji so ostali skriti, kjer je zavihrala svastika in kjer so vrele Hessove besede iz ust babjevernega firarja. Z "nemško idejo" se je zastrupila nemška mladina, z nemško superijornostjo se je utrdil absolutizem, bolj absoluten od ruskega carizma, z nemštvom so se iz ljudstva izžela sredstva za največjo militaristično mašino, nacionalizem je postal evangelij, ki ne trpi nobenega drugega nauka.

Japonskemu militarizmu se ni bilo treba učiti ne od Mussolinija, ne od Hitlerja. Njegovi preroki so znali rabiti šovinizem, ko še obeh evropskih diktatorjev ni bilo na svetu. Ideja, da so Japonci, to se pravi, japonski mogotci poklicani za gospodstvo nad svetom je tako stara, da je njena rojstvo pokrito z meglami sive davnine. Japonska vera je prikrojena tej ideji; japonska tradicija sloni na njej; v japonski zgodovini se ponavljajo pozikusi osvojevanja; v novem veku je japonski šovinizem dobil

le novo obleko, njegovo bistvo pa je ostalo neizpremenjeno. Japonska se je pod vplivom zapada industrijalizirala, toda nacionalistični duh je ostal, kakršen je bil v času popolnega fevdalizma. Japonski multimilijonarji streme za večjimi profiti, a sredstvo, da jih dosežejo jim je nacionalizem, ki opravičuje agresivnost in osvojevanje in omamlja Hirohitove hlapce kakor jih besede kapitalizma nikdar ne bi mogle.

V Italiji, v Nemčiji, na Japonskem je narodni šovinizem sedel na prestol, si prilastil vse privilegije, obvladal vse javno življenje in pahnil vse človeštvo v živ pekel. Zblaznela narodnost je storila, česar vsa druga, veliko bolj stvarna nasprotstva v človeški družbi niso mogla povzročiti, nacionalna prevzetnost je ustavila naravni socialni razvoj, ga potisnila na stran in malo manjka, da ni uničila vseh pridobitev tritisočletne kulture in vrgla vse človeštvo nazaj v dobo prvotnega barbarstva.

III.

Če upoštevamo ta dejstva in mislimo na mir, ki bo trajen in neodvisen od muh domišljavih norcev in zločincev, moramo priti do zaključka, da je neizogibno potrebna nekakšna svetovna organizacija, močnejša od vsake posamezne države, sposobna, da prepreči vsako agresivnost in zatre v kali vsako diktaturo, ki mora prej ali slej dovesti do vojne. Ligi narodov je manjkala taka moč in zaradi tega ni mogla zabraniti prvotnih manjših spopadov, vsled česar je naposled vesoljna vojna postala neizogibna. Ženevska družba ni mogla pognati Japoncev iz Mandžurije in zato je Mussolini po pravici sklepal, da ga nihče ne bo resno oviral, če na roparski način napade Etijopijo. Po isti logiki je sledila španska civilna vojna, avstrijski grabež, napad na Albanijo in vse, kar je pozneje sledilo. Če bi bila Liga narodov imela aktivno moč odločevanja, ne bi bilo nikdar moglo priti do monakovske konference in nacizmu ne bi bila nikdar izročena najmočnejša trdnjava, ki je ovirala njegovo ekspanzivnost in brez Monakova ne bi bili berlinski zločinci nikdar mogli zanetiti svetovnega požara.

Pod strašnimi udarci zadnjih let prodira polagoma spoznanje, da je ves svet ena enota in da ima demokracija na vsej zemeljski obli enake interese. Ta zavest morda še ni dovolj močna, da bi premagala separatistične instinkte, toda vsak dan prinaša nove nauke, potrjujoče to dejstvo. Sedanja vojna zveza demokracij—kakršne pač so—je izšla iz dolgega procesa, polnega muk in bolečin, tako pozno, da se včasih zdi skoraj prepozno, a brez nje bi bil vsak up na zmago nad diktaturami prazen san. Tudi sedaj ta zveza še ni idealna—kako naj bi bila po tako dolgem obotavljanju, brez predhodnih priprav, brez vzgoje, ki bi

jo naredila ne le nekaterim državnikom in javnim delavcem, ampak masam narodov razumljivo? Toda vojne zahteve jo polagoma utrjujejo in odpravljajo predsodke, ki so ji bile na poti. Kakor pa je skupnost potrebna za dosego miru, tako je potrebna za njega ohranitev; sedanja rahla zveza demokracij za zmago nad cesarizmom mora postati trdna zveza za bodočo varnost sveta. Mednarodnost mora postati važnejša od narodnosti.

Organizacija seveda nikakor ni moderna iznajdba, vendar se pa lahko pravi, da ni še nobene zgodovinske dobe tako izrazito označevala kakor našo, čeprav je v družbi še vedno veliko več anarhije kot se splošno priznava. Slavljenja privatna inicijativa ji je pustila široko polje in prav v teh dneh se to kruto maščuje, kar dokazujejo znana odkritja o patentnih škandalih, o prepočasnem prehajanju iz mirovne v vojno produkcijo in o podobnih zadržkih, ki ovirajo hitrejše napredovanje vojnih akcij. V splošnem pa je vendar ideja organizacije mogočno napredovala in na njenem pohodu je nobena sila ne bo mogla trajno ustaviti, kajti njena nujnost je preveč očitna.

Bistvo organizacije je podreditev posebnih interesov skupnim. Če se v občini spozna potreba nove ceste, pa se kak posestnik upira, se njegova njiva enostavno razlasti. V tovarni ne more biti nobenemu posamezniku prepuščeno, da bi prihajal in odhajal kakor se mu ljubi, da bi svojevoljno zamenjal mesto pri enem stroju z drugim, da bi namesto bakra rabil svinec itd., ker je nameravani rezultat dela važnejši od posameznikovega razpoloženja. Kadar je basom predpison "piano," se pevec ne sme zadreti na ves glas in kadar bijejo žogo, mora vsak član skupine izpolnjevati svojo nalogo, ne glede na to, da bi mu druga vloga morda bolj ugajala.

Te dni so delavci v neki ladjedelnici izvršili skoraj čudež, ko so zgradili ladjo v desetih dneh. Taki uspehi so mogoči samo ob dovršeni organizaciji, zlasti seveda, če jo prešinja navdušenje tvorcev za svojo tvorbo. Na vseh koncih in krajih se kaže v teh težkih dneh bolj in bolj izrazito važnost organizacije in lahko se pravi, da bo v tej vojni naposled zmagala tista stran, ki bo imela najbolj izpopolnjeno in izglajeno, najbolj osredotočeno organizacijo, v kateri bo brezhibno sodelovanje vseh posameznih delov najboljše zajamčeno. Tudi morala, ki je naravno sila važen faktor v vojni—pa tudi v miru—je v veliki meri odvisna od take organizacije, kajti vsaka hrabrost, vsaka požrtvovalnost, vsako navdušenje more opešati, če pride spoznanje, da anarhija ovira in onemogoča uspeh.

Resnično uspešna pa more biti na koncu konca le tista organizacija, ki je tako popolna, da obsega vse in ne pušča ničesar

izven sebe, kajti le v njej morejo vsi člani imeti občutek, da delajo za celoto, ne pa za nekaj tujega. V tem je razlika med demokracijo in absolutizmom. Organizacijo imajo tudi države osišča in njih usmiljenja vredni trabanti. Oh—in kakšno organizacijo! Nemška vojna mašina je pregazila vso Evropo, naredila iz Poljske ogromno ječo, dala Norveški Quizlinga in Jugoslaviji Nedića, vsilila Franciji Lavala, dela zaveznikom zgage v Afriki in ima postojanke v srednji in južni Ameriki. Doma je zatrla liberalizem, socijalizem, komunizem, skratka vse, kar ni nacistično. V boj zoper Rusijo je vpregla Rumunce in Madžare, Hrvate in Slovake. V svoje tovarne in rudnike, na polja in v gozde je nagnala na tisoče sužnjev iz vseh dežel in dekleta vseh narodov je siloma rekrutirala za zabavo svoje moške mladine. Silno moč je pokazala ta organizacija in ljudje, ki sodijo površno, so jo občudovali kot deveto čudo. Mussolinijev fašistični stroj se ni tako dobro obnesel, odkar je splavala abesinska slava po vodi in so Grki klestili njegove trume na radost vsega sveta, toda začasno se sme še sončiti v sijaju svojega srečnejšega "zaveznika." Japonski vojni aparat pa nikakor ni od muh. Res je, da se mora posluževati izredne zahrbtnosti, ampak za zaupljivost svojih nasprotnikov ni odgovoren in sploh je naredil zaveznikom več škode kot so je pričakovali. Da se končno ukroti, bo treba dosti več naporov in žrtev kot so optimisti računali.

Ali vse te organizacije se razlikujejo od demokratičnih v tem, da ne služijo same sebi, temveč hlapčujejo faktorjem, ki niso njih deli, ampak stoje izven njih in nad njimi. Predsednik Roosevelt je član ameriškega naroda in izvršuje njegovo voljo. Ta narod mu je poveril oblast za določeno dobo in ko ta poteče, bo narod sodil pri volitvah. Diktatorji nimajo nobene take odgovornosti in organizacija je lakajski aparat v njihovih rokah. Nacijonalna fraza je sicer zaslepila večino Nemcev, Italijanov in Japoncev, pa mislijo, da se bojujejo in umirajo za svoj narod, toda kadar pride ura iztreznjenja, bo razočaranje grozno in mogočna organizacija se zdrobi kakor hiša iz lecta v trdi roki.

IV.

Vsaka organizacija je toliko vredna, kolikor dobi moči od svojih članov. To se posebno jasno vidi v delavskih strokovnih organizacijah; če se članstvo ne zanima za njih delovanje, se lahko zgodi, da pridejo v roke špekulantov, katerim je blaginja delavstva deveta briga, pa izrabljajo svoj položaj za svoje osebne koristi; kjer pa se člani živo zanimajo za svojo organizacijo in jo sami kontrolirajo, postane močna in jim prinaša obilne koristi.

Če se iz sedanje vojne izcimi svetovna organizacija svobodnih narodov, bo tudi njen uspeh odvisen od moči, katero bo dobivala od svojih članov. Nihče pač ne more biti tako optimističen, da bi pričakoval porod idealno svobodnega sveta prvi dan po sklenjenem miru in brez porodnih bolečin. Tudi kadar bo ustvarjen—če bo volja narodov dovolj močna, da ga ustvari—ne bo takoj od vsega začetka funkcioniral brez napak, zakaj tudi po vojni ne bodo ljudje nenadoma nezmotljivi bogovi. Novim razmeram, četudi bodo neprimerno boljše od starih, se bodo morali prilagoditi in marsikdo bo potreboval dosti časa za to. Ampak to ni važno. Če bo treba Nemčijo, Italijo, Ogrsko, Japonsko itd. zasesti in od zunaj upravljati za deset, dvajset let, dokler bo vzgojena generacija, ki bo razumela demokracijo in jo tako vzljubila, da bo pripravljena, braniti jo, bo to za nekatere ljudi neprijetno, toda vpoštevati je treba, da bo zaradi varnosti ostalega sveta potrebno in da se tak razvoj ne da umetno pospešiti. Važno pa je, da bo svetovna organizacija postavljena od začetka na temelj pravičnosti za vse in da bo enakopravnost zajamčena vsem, tudi tistim, ki bodo zaradi sedanjih grehov morali počakati, dokler ne bo ostali svet imel gotovosti, da ne vstane iz njihove srede nova nevarnost.

V.

Koliko se tiče vse to Slovencev?

Prav toliko, kolikor vsakega drugega naroda. Zanje in za Jugoslavijo ne bo nobene varnosti, če je ne bo za ves Balkan; ta ne bo varen, če ne bo varna Evropa in Evropa bo varna še le tedaj, kadar bo varen ves svet. Zato niso Slovenci pri organizaciji bodočega sveta nič manj prizadeti kot Angleži ali Kitajci, Amerikanci ali Rusi. Kar so po zadnji vojni le "idealisti" govorili o kolektivni varnosti, prodira polagoma kot resnica v vedno širše kroge in vsi, ki razumejo potrebo take organizacije, se morajo bojevati za uresničenje ideje, kateri nasprotujejo samo nazadnjaki, ki jim je značaj sedanje vojne še vedno nerazumljiv.

Kakor vsi drugi, pa smejo tudi Slovenci pričakovati pravičnost v novi organizaciji sveta. To pomeni pred vsem, da morajo biti priznani kot narod, ki ima pravico samoodločevanja, kolikor to ne prihaja v navskrižje z interesi celote.

Tudi med Slovenci so stranke in med strankami so nasprotja. Kdor pravi, da v stari domovini ni več strank, ima najbrže zahrbtno namene. Stranke so v Angliji in Ameriki, na Češkem in na Kitajskem, v Južni Afriki in v Mehiki in Slovenci niso čez noč postali totalitarci. Če bi se bili res strnili v eno samo stranko, ne bi bil to noben razlog, da bi se bahali, ker bi to pomenilo, da niso imeli prepričanja, ali pa, da so ga zatajili. Toda

brez obzira na strankarstvo se Slovenci vseh struj strinjajo v nekaterih ciljih, za katere skupno nastopajo in—izvzemši peščico izdajalcev—se skupno bojujejo. Da je ta boj resen in ga sovražniki prav močno čutijo, dokazuje strašno maščevanje nacijev in fašistov ne le nad aktivnimi bojevniki, katere prav redko dobe v roke, ampak večinoma nad nedolžnimi "talci" in njihohovimi bivališči.

V čem se Slovenci tako strinjajo, da strankarske razlike ne ovirajo njihovega sodelovanja za skupen cilj?

Pred vsem hočejo vsi združitev vseh Slovencev—Zedinjeno Slovenijo. Ta zahteva nikakor ni nova. Ni je porodila ne zadnja, ne sedanja vojna, ampak od časov narodnega preporoda, od Napoleonove "Ilirije" je bila vedno na programu. Jasno je bila izrečena na slovanskem kongresu v Pragi leta 1848, skoraj pred sto leti in od tistega časa ideja nikdar ni umrla. Sedaj, ko je ves svet v revoluciji prihaja ura, da se po tolikih prevarah uresniči.

Zedinjena Slovenija pomeni več—in je vedno pomenila več kot prekrstitev "Dravske banovine" v "Slovenijo"; pomeni osvoboditev vseh Slovencev izpod tujega gospodstva, bodisi nemškega, italijanskega ali madžarskega.

Po zadnji vojni je Italija zahtevala nagrado za svoje "sodelovanje" na strani zaveznikov, dasi je bila zaveznikom bolj breme kot pomoč. Jugoslavija ni imela mnogo vplivnih prijateljev v Parizu in njeni državniki niso bili nič posebno vneti za slovenske zahteve. Med vojno je tajna diplomacija sklepala pogodbe z ozirom na posebne interese in Italija se je sklicevala nanje. Uspela je na veliko škodo Slovencev in Hrvatov, ki so dobili edino tolažbo, da bo Italija z onimi, ki so prišli pod njeno oblast, pravično ravnala. Ta "pravičnost" se je pokazala takoj, ko je bila aneksija Primorja izvršena kot barbarsko zatiranje vsega, kar ni bilo italijansko.

Nemška Avstrija je dobila vso Koroško, izvzemši Prevalje, na podlage takozvanega plebiscita, ki je bil farsa od začetka do kraja. Iz težko razumljivih razlogov je mednarodna komisija očitvidno protežirala Nemce—morda zato, da dobi Avstrija odškodnino za južno Tirolsko, katero je morala odstopiti Italiji. Seveda je tudi velik del naših agitatorjev, ki niso poznali Korošcev, dokaj nerodno postopal. Dejstvo je, da je pri razmejitvi z Avstrijo Jugoslavija bila oškodovana na Koroškem in na Štajerskem. Ko je prva koalicijska vlada na Dunaju padla, se je začelo tudi v Avstriji zatiranje Slovencev in vse pogodbe o pravicah manjšin so bile vržene v koš.

Sedanje ravnanje nemških in italijanskih oblasti v zasedeni Sloveniji še jasneje kaže, kaj bi imeli Slovenci pričakovati, če bi le en del ostal pod tako nadvlado.

O tem, da hočejo Slovenci, ki so prišli po prvi vojni pod Italijo osvoboditev od vsake italijanske hegemonije, pa naj bo fašistična ali kakršna koli in združitve z ostalimi Slovenci, ne more biti nobenega dvoma. To zahtevo so izrekli vsa ta leta; za to so se borili, so bili pošiljani na Liparske otoke, so bile streljani. Sedaj sodelujejo s podtalno organizacijo v Sloveniji in primorski Slovenci, ki so bili pognali v italijansko armado in so se dali Angležem ujeti, se bojujejo na strani zaveznikov v nadi, da jim bodo po končani vojni pomagali do osvoboditve. Koroški in štajerski Slovenci pa so tudi imeli z blagodatni nemškega gospodstva toliko izkušenj, da si ne žele nadaljevanja.

VI.

Nacijonalizem ne sme v bodoči svetovni organizaciji postati faktor, ki bi mogel služiti zatiranju in ogroževanju miru. Tudi med nami se ne sme nobenemu šovinizmu dovoliti, da bi prišel na površje in igral kakršno koli vlogo. Ampak tudi če se doseže najbolj enoten svet, bodo ostali narodi in z njimi narodnost. Spoznati in priznati je pač treba, da se velika gospodarska vprašanja ne bodo mogla reševati v tesnih mejah posameznega naroda. Osnovne materialne potrebe so enake za vse ljudi in tem more biti zadoščeno le na najširši gospodarski podlagi. Tudi v deželah, kjer ni premoga, imajo prebivalci pravico, da se grejejo; takozvanim zaostalim narodom ne pomagajo fraze o svobodi nič, če so le predmet izkoriščanja ekonomskih carjev drugih narodov. Vsaka beseda o svetovni demokraciji in vzajemnosti je puhla, če ponekod milijoni stradajo, medtem ko se drugod pridelki požigajo ali drugače uničujejo, ker bi se sicer profiti zmanjšali. Vsi ti problemi se morejo uspešno rešiti edino v najpopolnejši skupnosti in na tem polju se mora vsak narod podrediti celoti.

A tudi v takih razmerah ostane narod kulturna enota in pravičnost zahteva, da dobi sredstva za svoje kulturno življenje. Zlasti za tako majhen narod kot so Slovenci je prvi pogoj za to, da so združeni. Če bi bili, na primer, Nemci razdeljeni v tri, štiri skupine, bi bila vsaka še dovolj močna za razvoj svoje kulture in sodelovanja vseh na tem polju ne bi mogel nihče preprečiti. Slovenci so v dvajsetih letih po padcu Avstrije dokazali, da jim kultura ni prazna beseda. O tem priča ljubljanska univerza, slovenska literatura, slovenska umetnost, ljudsko šolstvo, brezprimerno poželjenje po čtivu. Toda ker je narod majhen, se je vse to moglo udeleževati le z največjimi, včasih naravnost neverjetnimi žrtvami. In dobra tretjina naroda je bila popolnoma odrezana od tega dela in od teh užitkov. Slovenci v Ameriki so imeli

več duševnih vezi z rojaki v stari domovini kot oni v Postojni ali v Celovcu—le par korakov preko meje.

Za slovensko kulturo je politična razdelitev usodepolna—in to ni škoda le za Slovence, dasi njih seveda najhuje zadene. Tudi kultura v pravem pomenu besede je enotna, svetovna, človečanska, posamezne narodne kulture imajo le posebno barvo; iz neštetihih mozaikov je sestavljena kultura vsega človeškega rodu. V bodočnosti postane to še bolj resnično kot je bilo v preteklosti in škoda posameznega naroda na tem polju bo škoda vsega človeštva.

Slovinci ne odrekajo nobenemu narodu pravice do najpopolnejšega kulturnega udejstvovanja, zahtevajo pa priznanje te pravice tudi zase. In zato so složni v zahtevi po združitvi.

Nobenih nasprotij ni glede na drugo zahtevo, da vstopi Slovenija kot enota v federativno Jugoslavijo. Zgodovina pet in dvajsetih let je jasno pokazala, da je centralizem škodoval vsem delom, pospešil diktaturo in spravil državo v tak položaj, da je bila, ko je prišel napad nesposobna za uspešno obrambo. Kar velja za svetovno organizacijo, velja tudi za Jugoslavijo: Celota bo imela toliko moči, kolikor ji je bodo dali njeni sestavni deli in kolikor več razloga bodo imeli za radovoljno sodelovanje. Da so Jugoslovani sorodni, da jim geografski položaj narekuje enotnost, da imajo številne skupne interese, je neoporekljiva resnica, ampak najti morajo obliko, ki zavaruje skupnost, obenem pa zadovolji vse posamezne dele in federacija je edina taka oblika.

Tretja zahteva, ki združuje vse Slovence, je demokracija. Če je bilo včasih nekoliko zaslepljencev, ki so želeli prihod Hitlerja, so jih prvi tedni nacijskih blagoslovov popolnoma iztrenili. Ampak tudi pred tem je imel narod dovolj prilike, da je spoznal, kako tira diktatura vse življenje v pogubo. Prav razmere, ki so nastale, ko je bila ustava odpravljena, so zavedle prej omenjene kratkovidneže v mišljenje, da bi bilo vse boljše od tega, kar je bilo. Za demokracijo pa morajo biti podane garancije in nihče ne sme imeti pravice, da jih prekliče ali suspendira. Milijoni prelivajo danes kri in umirajo za demokracijo. Iz ust največjih državnikov slišimo obljubo, da ne bo sklenjen mir, dokler ne bo zagotovljena zmaga demokracije. Slovenci nočejo biti in Jugoslavija ne sme postati izjema.

In ker vemo, da bo demokracija vsakega posameznega naroda najbolj varna, če bo ves svet demokratičen, smo pripravljene, storiti vse, kar je v naših močeh za zgradbo takega sveta.

VII.

V zgodovini človeštva se še nič ni zgodilo "samo od sebe." Tudi sedanja vojna ni izbruhnila in se ni izpremenila v svetovno revolucijo po golem naključju; kakor zmaga, tako bo tudi bodoči mir odvisen od prizadevanja ljudi, ki imajo mnogo glav in te glave imajo mnogo misli, ki nasprotujejo ena drugi. Tudi o pravi in pravičnosti imajo razni ljudje različne pojme in za sklepanje miru ne bo zadostovala nobena formula, tudi če izraža najbolj vzvišene ideale. Nikomur ne bodo njegove pravice prirešene na krožniku in kdor se zanje ne bo potegnil, lahko ostane brez njih.

Pravičnost, po kateri hrepene Slovenci, ima mnogo nasprotnikov, tudi takih, ki znajo zelo uspešno nastopati pod krinko demokracije. Ker smo majhni, se ne smemo čuditi, da niso naše razmere po svetu tako dobro znane kot bi bilo treba, da bi vsi pravičniki postali naši zavezniki. Saj so bile še razmere mnogo večjih narodov do vojne drugim ljudem tuje in še danes jih ni mnogo poklicanih, da bi govorili z avtoriteto o Kitajski, o Indiji, o Južni Afriki, o deželah južne Amerike, kaj še o vzhodno indijskih otokih, o Koreji, o pacifijskih plemenih ali o centralni Afriki.

Če hočejo Slovenci pravičnost, se bodo morali zanjo boriti kakor se sedaj bore v svojih hribih zoper naci-fašistične zločine z edino razliko, da se v tem boju ne bo prelivala kri, ampak bo boj duševen. Prav za prav se je ta boj že pričel, le da je doslej še enostranski, ker so Slovincem v domovini roke zvezane. Ta boj je človeško razumljiv; kdor kaj ima, nerad izgubi in tudi marsikaterega resnično demokratičnega Italijana boli misel, da naj njihova dežela odstopi kraje, ki so slovenski, oziroma hrvaški. In naravno je, da se poslužujejo argumenta, ki je najbolj pri roki in ki največ zaleže. Vsega je kriv Mussolini; kadar ne bo v Italiji več fašizma, se bo tudi Slovincem dobro godilo in nihče ne bo zapostavljen zaradi svoje narodnosti. Mnogo pravicoljubnih diplomatov bo verjelo take sladke besede, če ne bodo poučeni o neresničnosti takega argumentiranja in sicer poučeni, preden bo prepozno. Slovincem je bila narodna enakopravnost že obljubljena, toda Italija je svoje častne besede prav tako resno jemala kakor Hitler in preganjanje in zatiranje Slovencev se ni pričelo še le s prihodom fašizma. Razširjenje italijanskih meja na vzhodno stran Jadrana je služilo edino imperijalističnim namenom; Julijska krajina je bila prva stopnja za pohod na Balkan in brez takih ciljev je Italiji popolnoma nepotrebna. Kadar govore v Rimu o potrebi strateških meja, ne mislijo na obrambo, ker jim ne grozi nevarnost od nikoder, ampak na na-

pad. Sklicevanje na take "potrebe" pa postane še posebno absurdno, ko se pripravlja svet kolektivne varnosti, v katerem izgube meje vsak militaristični pomen.

Tako je tudi na Koroškem, na Štajerskem, na Ogrskem. Povsod bodo Slovenci naleteli na ovire in povsod se bodo morali bojevati za pravico. In povsod so že nagrmadena polena, ki se jim bodo metala pod noge.

Kako se maščuje vsaka zamuda, nam kaže z zadostno jasnostjo sedanji vojni položaj. Kakor morajo plačevati vsi, ki niso bili pripravljeni, visoko ceno v oboroženem konfliktu, tako bo nepripravljenost nevarna pri sklepanju miru. A v domovini so Slovenci v težkem položaju, ne po svoji krivdi, ampak ker so uklenjeni kako vsi "premagani" narodi Evrope. Kakor skoraj vsak narod na svetu pa imajo rojake v tej deželi, kamor nacijski in fašistovski zakoni ne dosežejo, kjer ne morejo okupacijski rablji požigati vasi in streljati talcev, ne razdirati družin, ne pošiljati moških na prisilno delo in deklet v spolna "zabavišča." Od teh rojakov, ki poznajo njihove razmere, njihove želje in cilje pričakujejo pomoči v tem času največje krize, ko je na tehtnici ne le bodočnost njihove kulture, ampak celo njih goli obstanek. Česar ne morejo povedati v Ljubljani, v Mariboru, v Gorici, v Murski Soboti, lahko povedo njih bratje na tej strani oceana, da ne ostanejo neznani na tem svetu, ko se bo ustvarjal resnični novi red. Vse, kar je treba povedati, je zelo enostavno in lahko razumljivo: Nobenih predpravil in nobenega zapostavljanja; nič več kot vsakemu drugemu narodu in nič manj kot pravičnost!

ETBIN KRISTAN

O srca naša...

IVAN ZORMAN

Poletni sončni dnevi, o nikar
tak jadrno k zatonu ne hitite,
o, še in še pri nas se pomudite,
naj še poživlja nas vaš topli žar.

Počakaj še, jesenski ti vihar,
vrtovom pusti cvetne še nakite!
Ko zdaj pa zdaj nam, megle, dan temnite,
vse dražja nam je slednja sončna stvar.

O srca naša, ostanite verna!
Če nam usiha zarja že večerna,
naš mladi rod pozdravlja sončni dan.

Pozdravlja ga, kot nekdam mi, srčan:
ameriški mu vzgon duhá bistrí,
lepota naša mu srce blaží.

Za kaj se borimo?

MED HITLERJEVIMI načrti za nemško gospodstvo nad vesoljnim svetom je tudi do podrobnosti izdelan načrt za "izboljšanje arijske rase" potom zatiranja "nezaželjivih" elementov, med katere spadajo v prvi vrsti Slovani in katere se bo po tem načrtu skušalo zatreti z drastično omejitvijo porodov—na Poljskem na primer žena ne sme imeti otroka brez nacijskega dovoljenja in naciji teh dovoljenj ne izdajajo, temveč so uvedli prisilno splavljanje—a na drugi strani mešanje nemške krvi z "zaželjivimi," to je predvsem "nordijskimi" elementi.

Naciji, ki so odgovorili s "Tukaj!" na vprašanje zmešanega nemškega filozofa Nietzscheja: "Kje je rasa, dovolj močna, da bi se otrešla kreposti? Kje so barbari dvajsetega stoletja?" se pri tem ne ozirajo na nobeno stvar, naj je ljudem še tako sveta; moralne in etične pomisleke so pokopali, odnos med moškimi in žensko so ponižali na stopnjo živalskih spolnih odnosov, zločin posilstva je v njihovih očeh krepost in ženska zgolj predmet spolnih naslad in porodna mašina.

Izbrane mladenke iz Francije, Belgije, Nizozemske, škandinavskih dežel in od drugod nasilno polagajo v postelje nacijskih "junakov," katerih naloga je, zaploditi novo raso—raso modernih barbarov in robotov, ki bo gospodovala svetu. Nacijske oblasti prevzamejo skrb za noseča dekleta in ko se otrok rodi, postane lastnina države, katere skrb potem je, da ga vzgoji v nacijskega robota.

Žene in mladenke iz okupiranih slovanskih dežel je doletela še strašnejša usoda. Ker spadajo po nacijskem računanju Slovani med "nezaželjene," "inferiorne" in "barbarske" elemente—volk očita jagnjetu, da je krvoločno!—morejo služiti Slovenke, Srbkinje, Čehinje, Poljakinje itd. samo nacijski pohoti. Pred kratkim je bila v časopisih objavljena vest iz stare domovine, da so naciji v Kranju odvedli dve sto deklet, tovarniških delavk; ena izmed njih je pozneje pobegnila iz Nemčije ter se vrnila domov, telesna in duševna razvalina. Nesreč-

nica je povedala, da so njo in njene tovarišice zaprli v nacijska zabavišča ali bordele, kjer je morala sleherna izmed njih dnevno zadostiti živalski pohoti 15 do 20 nacijskih "junakov"! Smrt bi bila igrača v primeri z mukami, ki jih morajo prestajati te nesrečnice v brezobzirnem objemu nacijskih zverin!

Družina, izza zgodnje zarje človeštva njegova hrbtenica, je izbrisana iz nacijskih računov. Če bi naciji zagospodovali svetu, bi postala žena zgolj predmet spolnih naslad in rodni stroj. Otroke bi ji država iztrgala iz naročja ter jih vzgajala v svojih zavodih—vzgajala v nacijske barbare in robote. Konec bi bilo dekliških sanj o izvoljencu, ki nekje čaka nanjo, konec sanj o srečnem domačem ognjišču, o ljubečem možu, o srečni družini! Bodočnost žene bi bila bodočnost domače živali, ki je tu zgolj za to, da ustreza pohoti in rodi otroke—bodoče robote v službi najogabnejših izmečkov, kar jih je kdaj rodila človeška mati. Človeštvo bi se razdelilo na dvoje—na mase brezpravnih premagancev oziroma "inferiornih" ljudstev na eni in hordami barbarskih osvojevalcev, častilcev nasilja, posilstva, in oskrunjevanja in zatiranja najlepših človeških idealov na drugi strani.

Pa se še najdejo ljudje, ki se vprašujejo, za kaj se borimo!

Za kaj se borimo? In proti čemu?

Za najosnovnejše človečanske pravice, za najnavadnejšo človeško dostojnost, za pravico do lastnega izživiljanja in uveljavljanja človeka poedinca in posameznih ljudstev v svobodni in enakopravni človeški družbi, za ohranitev družine in doma in za vse drugo, kar nam je sveto in drago; in *proti* suženjstvu, ponižanju človeka na stopnjo živali, posilstvu, ropu, umoru in vsem drugim zločinom, ki so v nacijskem leksikonu označeni za "arijske kreposti"!

Za to se borimo; proti temu se borimo!

Gorje svetu, če v tej titanski borbi proti poživiljenim silam totalitarstva podleže! Bolje bi bilo, tisočkrat in milijonkrat bolje, da trči ob naš planet kaka druga premičnica ter ga zdrobi v vseirski prah!

I. J.

Zadeva našega muzeja

IVAN MOLEK

AMERIŠKI SLOVENCİ smo dobili novo kulturno institucijo. To je Slovenski narodni muzej, ki se nahaja v prostorih Slovenskega narodnega doma v Clevelandu. Upajmo, da bo ta muzej enkrat domoval v lastnem, v ta namen primernem poslopju. To bo takrat, kadar bodo vodstva naših podpornih organizacij dodobra spoznala potrebo tega zavoda.

Nepotrebno mi je naglasiti, da je Slovenski narodni muzej ustanova vseh ameriških Slovencev—ne glede na to, kje se nahaja. Ljudje ozkega obzorja in zaprti v svojih "političnih predalčkih"—kakor jih je mojstrsko karakteriziral pesnik Tone Seliškar—lahko poročajo, da je ta muzej "clevelandski business," ampak s tem bodo le podčrtali svojo omejenost.

Kasno nam je prišla ta ustanova, ali ne prekasno. Veliko bolje bi bilo, če bi se bila rodila pred tridesetimi leti. Takrat so še živele dragocene stvari, tikajoče se naše zgodovine na tej strani oceana, ki jih danes ni več; zavržene so bile in izgubljene so za vselej. Ampak, da ni takrat nihče mislil na kakšen muzej, so za to tehtni psihološki razlogi. V onih letih je bila velika večina ameriških Slovencev še mladih oziroma v najlepših moških letih—in kdo je takrat razmišljal, da bo enkrat star, da bodo na primer naši časniki in naše društvene stvari starine?

Kljub naši brezbriznosti v mladih ameriških letih se je ohranilo med nami na kupe predmetov v tisku, zapisanih črkah in sliki, ki živo pričajo o našem življenju v Ameriki pred tridesetimi, štiridesetimi in petdesetimi leti, ki tvorijo lep kupček naše tukajšnje kompaktne zgodovine—in danes, ko se staramo mi, spoznavamo, da so tudi ti ohranjeni predmeti starina. In če cenimo svoje delo v preteklosti, moramo ceniti danes tudi te starine, ki so edina priča našega preteklega dela in udejstvovanja!

To so—po mojih mislih—naravni pogoji in nagibi, ki so nam še pravočasno dali Slovenski narodni muzej. Povsod je tako in zakaj ne bi bilo pri nas? Ameriški Poljaki, Čehi in drugi so si v zadnjih letih tudi omislili svoje

muzeje. Poljaki imajo svoj muzej v Chicagu—krasen zavod po svoji vsebini. Nedolgo tega so, kakor čujem, dobili v ta muzej posteljo, v kateri je umrl v Švici njihov slavni rojak Paderewski, kakor tudi njegovo zlato pero, s katerim je v imenu Poljske podpisal versajsko pogodbo.

* * *

Misel za SNM je prišla nekako pred petimi leti.

Matija Pogorelec, naš pionir in arhivar zgodovinskih predmetov, o katerem se lahko reče, da je prvi med nami začel resno zbirati te predmete, je večkrat govoril, da je potreben neki prostor, kjer bi našla njegova zbirka varno in praktično mesto. Matija ni omenjal muzeja v tem smislu, kakršen je danes, hotel pa je, da bi ta ali ona podporna organizacija prevzela njegovo zbirko in jo očuvala pred izgubo.

Ko sem leta 1938 zadnjič prišel z njim v dotiko v Minnesoti, mi je bridko tožil o brezbriznosti in zanikrnosti voditeljev podpornih organizacij. Povedal mi je, da je svojo zbirko najprvo ponudil katoliški jednoti. Ponudba je bila odklonjena menda zaradi nekih osebnosti. Potem je ponudbo poslal SNPJ. Spet ni bilo odziva zaradi pomanjkanja prostora v glavnem uradu. In tako je dobri Matija čakal, da se najde organizacija—ne privatna oseba—ki prevzame njegovo zbirko—zastonj.

Ob tej priliki lahko povem, da sem ob času omenjenega obiska napol v šali in napol zares rekel Pogorelcu, da sem jaz kupec njegove zbirke, če hoče upoštevati. Brž je odgovoril, da njegova zbirka ni na prodaj. On jo pokloni, toda le narodu, da bo na razpolago vsem in vsakomur. Čestital sem mu na tem odloku.

Ko sem potem pisal v Prosveti o tistem svojem obisku v Minnesoti, sem napisal posebno poglavje tudi o Pogorelčevi zbirki in na koncu sem zastavil vprašanje v tem smislu: Ali res ni med nami organizacije, ki bi imela toliko zanimanja za Pogorelčevo zbirko, da jo otme izgubi in sprejme v oskrbo, dokler je Matija še živ? Ali smo v splošnem res tako ne-

vedni, da ne znamo ceniti zgodovinske vrednosti te zbirke in podobnega materiala, ki ga je še veliko med nami?

Nekaj mesecev kasneje se je "žoga zatočila," kakor pravi Američan. Erazem Gorše iz Clevelanda, tajnik prosvetnega odseka SND, je šel na delo in dosegel je, da je njegov prosvetni odsek vključil v svoje področje tudi zbiranje starinskih predmetov, ki se tičejo zgodovine ameriških Slovencev. Tako je bila položena podlaga za Slovenski narodni muzej.

In tako je Matija Pogorelec našel prostor, v katerem bo domovala njegova zbirka — žal, ne vsa. Mnogo važnih spominkov iz prve dobe slovenske zgodovine v Ameriki je Matija že prej oddal nekemu zavodu v Duluthu, dasi bi ti spominki po vsej pravici spadali v Slovenski narodni muzej.

* * *

Erazem Gorše je od dneva, ko je bil muzej še samo na papirju, pridno zbiral spominke, kakor čebela med. Matija je pošiljal zaboj za zabojem, medtem pa so se zdramili nekateri drugi posamezniki; domislili so se, da neke na dnu starega "kufra" v kleti ali v podstrešju se nahaja stara fotografija, številka starega časnika ali stara društvena regalija, ki morda tudi spada v muzej. Povedali ali pisali so to Goršetu in on jih je seveda pocukal, naj nič ne čakajo in naj hitro prispevajo.

Tako se je zbirka za muzej množila in množila. Zlasti je prišlo mnogo slik starejših konvencij naših podpornih in drugih organizacij, privatnih skupin ali svatb. Vse to je Gorše skladal na kupe v eni sami sobi, ki mu je bila odkazana v Slovenskem narodnem domu.

Ko sem prvič stopil v to sobo, me je kar streslo. Kakor da je vse skupaj povodenj privalila! — Vse je ležalo zmešano v kopicah ob stenah. Ali drugače ni šlo. Stvari so prihajale, prostora pa ni bilo, da bi bil kdo sproti urejeval in opredeljeval — pa tudi časa ni bilo za to.

Kakšna razlika, ko sem videl velik del tega blaga prve dni septembra t. l. v bivšem Bukovnikovem in kasneje Peruškovem ateljeju lepo razloženega v razstavnih omarah!

Kako je Erazem Gorše delal, da je mogel ves oni kaos v primeroma kratkem času pretvoriti v ličen red, koliko časa je porabil in kako je navijal aparat svoje železne potrpežljivosti — večinoma je to delo opravil sam, kakor mi je povedal — jaz ne morem opisati; on

edini je v stanju, da to opiše in upam, da bo enkrat žrtvoval toliko časa tudi za to . . .

Muzej je še majhen, ampak za začetek ne more biti boljši. Ureditev je dobra, bo pa boljša, ko bo vsebina razpodeljena po svoji pripadnosti: vse reči bratskih organizacij skupaj na svojem mestu, reči kulturnih ustanov spet na svojem kraju, časniki in knjige posebej in tako dalje.

Ker največ materiala spada v okvir bratskih organizacij, naj se te reči spet razdele: pravila, originalni zapisniki in uradne listine skupaj, regalije, znaki in odborniške uniforme iz starih časov skupaj, društvene zastave v posebnim omarah itd.

Dobro je tudi, da stari spominki iz stare domovine najdejo svoje posebno mesto, ameriški spominki pa naj bodo striktno zase. Prav tako naj bi bile slike organizacij ločene od privatnih grup in portretov. Razume se, da to velja za bližnjo bodočnost, ko bo muzej imel več prostora.

* * *

Na razstavi prve dni septembra t. l., ko je bil SNM prav za prav odprt za javnost, sem tudi jaz imel nekaj predmetov.

Težko mi je govoriti o lastni zbirki. Morda bo kdo vzel to za bahavost, česar nočem. Nekatero spominke hranim že 35 let in do zadnjega časa nisem nikdar bobnal o tem. Dolga leta je to bila moja privatna zabava. Silno mi je danes žal, ker nisem shranil reči, ki bi jih bil lahko; danes bi bile edinstvene.

Moja zbirka ni specialno ameriško-slovenska; je deloma splošno ameriška in deloma starokrajaska. In tako sem vzel na razstavo vsakega nekaj, skupaj trinajst kosov. Zdi se mi, da sem storil napako, ker se nisem omejil le na domače reči iz Amerike. Ko sta Enakopravnost in septembrski Cankarjev glasnik nekaj poročala o mojih rečeh, sta omenila le Washingtonov dokument, Lincolnovo fotografijo in Marksov list (CG je omenil tudi Baragovo francosko knjigo o Indijancih), prezrla pa sta predmete, ki so bili za to razstavo najvažnejši: prva pravila SNPJ, prvi konvenčni zapisnik SNPJ (1907), izdan v obliki knjige, prvi zapisnik društva Adrije št. 3 SNPJ iz Johnstowna, Pa., ki je star domala že 40 let, originalni izjemni statut društva 131 SNPJ in prve številke Glasa Naroda, Proletarca in Glasila SNPJ; starokrajsko zbirko je pa za-

stopal šolski (gimnazijalni) zvezek pesnika Anton Aškerca.

Informiran sem bil, da bo muzej odprt občinstvu ob vsaki važni priliki, to je ob važnih zborovanjih v SND itd. Te priložnosti bom rad porabil za razstavitev drugih svojih spominkov—če bo kaj zanimanja. Glavni pogoj pošiljanja in riskiranja teh stvari niso gmotni stroški, temveč zanimanje občinstva; ako nihče ne pogleda teh reči—naj raje počivajo, kjer so.

Prepričan sem, da bo v bližnji bodočnosti

Slovenski narodni muzej važna inštitucija. Ne bo hranil vsega, kar so ameriški Slovenci ustvarili na polju svojega fraternalizma, kulture in politike, bo pa hranil večji del tega.

In ko pride čas, da bo SNM imel lastni dom, kakršen mu je potreben in ga tudi zasluzi, tedaj morata krasiti razstavno dvorano takoj ob vhodu dve sliki, namreč sliki dveh mož, ki imata že danes največ zaslug za ustanovitev tega zavoda: Matije Pogorelca in Erazma Goršeta.

Ladje bele, ladje lepe . . .

IVAN ZORMAN

Ladje bele, ladje lepe,
ki krasite ocean,
kaj prinesle ste iz dalje
v svetli, varni naš pristan?

Ste prinesle nam pozdravov
naših fantov, v noč pojoč,
ali glase zadovoljstva
tihih, srečnih gorskih koč?

Glase žalne smo prinesle,
plač in bolni krik rodu,
ki mu cvet sokolov drznih
spava v grobnem večnem snu . . .

A prinesle smo i glase
silne volje in moči,
neupogljivosti, ponosa:
vestnike srečnejših dni.

OPOMBA. Pesem "Ladje bele, ladje lepe," ki jo prinašamo obenem z izvirnikom tudi v pesnikovem lastnem prevodu, je bila spesnena leta 1918, torej pred štiri in dvajsetimi leti. Vzlic temu pa zveni kakor bi bila pogнала v pesnikovi duši šele v teh težkih dneh, ko

Ships So White, So Beautiful

IVAN ZORMAN

Ships so white, so beautiful,
Ships that oceans wide explore,
Pray, what happy tidings bring you
To our safe, resplendent shore?

Do you bring us joyous greetings
From our lads who sing at night,
Or the voices of contentment
Of the homes with kindness bright?

Mournful tidings we are bringing,
Tidings of a suffering race
Whose heroic youthful warriors
Fell in battle's ruthless pace.

But we also bring you tidings
Of a courage, faith sublime,
Of a proud, unyielding spirit:
Heralds of a happier time.

gre naš rod pod Triglavom in Nanosom, ob Savi in Dravi in Soči in Jadranu skozi krvavo noč strahovlade totalitarskih barbarov iz Berlina in Rima, kar ji daje še posebno vrednost. —UREDNIK.

O sodobni Rusiji

Po raznih virih napisal

MILAN MEDVEŠEK

5.

SOVJETSKA ZVEZA ni mlada dežela samo zato, ker letos praznuje šele 25-letnico svojega obstoja, temveč v prvi vrsti zato, ker v njej prevladuje mladina. Z revolucijo se je pričela prava renesanca sovjetske mladine, prepород v najširšem pomenu besede. Lenin in drugi sovjetski voditelji so se od vsega početka zavedali, da uspeh novega socialnega reda odvisi v največji meri od mladine in jeli so jo takoj vzgajati v novem duhu in ji dali vso priliko do izobrazbe in razmaha.

Danes je sovjetska mladina obojega spopla povsod na vodstvu: v delavnicah in tovarnah, v šolah in znanstvenih zavodih, v vladni administraciji in v armadi. Ko je bivši ameriški poslanik Davies študiral sovjetske razmere in industrijo, se je nemalo čudil, ko je srečaval v tovarnah same mlade ravnateljce, delovodje in strokovnjake. Na primer velikanske tovarne električnih dinamov v Moskvi vodijo mladenke in mladeniči, ki še niso prekoračili 30 let. Prav tako prevladuje mladina na polju znanstva. Najdete jih v šolah, univerzah, čitalnicah itd. Znanstvenih raziskovanj v različnih krajih so se udeležili večinoma sami mladi raziskovalci.

V Zvezi sovjetskih socialističnih republik, kot se Rusija uradno imenuje, je bilo lansko leto 63 odstotkov mladih ljudi, ki še niso prekoračili 29 leta. Ali z drugimi besedami: v Rusiji je okoli sto milijonov oseb, ki so bile rojene po revoluciji ali pa so bile tedaj le nekaj let stare in se sploh ne spominjajo carske Rusije. Vsa ta mladina je bila vzgojena in izobražena z metodami nove, boljševiške Rusije in baš ta fakt je najmočnejša podlaga današnjemu sistemu v Sovjetski zvezi.

Oglejmo si nakratko sovjetsko šolstvo. Ljudska šola traja sedem let. Ko učenec skonča ljudsko šolo mu je 15 let in tedaj ima priliko nadaljevati učenje nadaljnih deset let, ali pa se prične učiti obrti, do katere ima veselje. Vzemimo za primeru učenca, ki se odloči

za inženirski poklic. Najprej vstopi v nižjo tehnično šolo, kjer študira dve leti. Ko skonča to šolo mu je 17 let, nakar je poslan v tovarno, kjer se uči eno leto praktičnega dela. Njegov delovnik ne sme presegati šest ur, obenem pa dobiva primerno plačo. Po končani praksi vstopi v višjo tehnično šolo, katera traja pet let, nakar prejme inženirsko diplomu. Dijak prejema za časa šolanja malo mesečno plačo in prosto stanovanje in hrano, tako da je za časa študiranja popolnoma neodvisen.

Število dijakov, ki posečajo višje šole, je v Sovjetski zvezi z vsakim letom večje. Maurice Hindus piše, da je komunizem v sovjetski industriji, zlasti še v agrikulturi, definitivno uspel. Za svojo trditev navaja sledečo primeru: V Kijevu, ki je glavno mesto poljedelske Ukrajine, je leta 1937. dovršilo srednjo šolo 1112 deklet. Od tega števila se jih je odločilo 90% za nadaljevanje svojih študij na raznih univerzah in znanstvenih zavodih. To je ogromno, skoro neverjetno število. Zanimivo bi bilo poiskati številke in določiti, koliko deklet v Združenih državah ali pa v kateri drugi državi nadaljuje svoje študije po končani srednji šoli. Odstotek je majhen. Najbrže jih ne vstopi na univerze več kot 10 odstotkov.

Sovjetska zveza ima danes prvo mesto v številu šolskih otrok. Kakor so sovjeti izvršili v dobah prve, druge in tretje piatiletke naravnost čudeže v narodnem gospodarstvu, prav tako so dosegli skoro neverjetne uspehe na polju izobrazbe in kulture. V dobi prve piatiletke se je zvišalo število otrok v ljudskih šolah z 11 milijonov na 23 milijonov. Skupno število učencev v ljudskih, obrtnih, srednjih in višjih šolah je leta 1932 (konec prve piatiletke) znašalo blizu 50 milijonov. V tej dobi se je obenem zvišalo število zdravnikov, učiteljev in drugih strokovnjakov od pol milijona na en milijon.

Sledeča razpredelnica priča o uspehih na polju izobrazbe, ki so jih dosegli sovjeti v času prve piatiletke:

	1. 1928	1. 1932	Porast v odstotkih
Dijaki na univerzah	160,000	501,300	313%
Dijaki v nižjih tehničnih š. . .	253,000	949,200	374
Dijaki v obrtnih šolah	178,300	1,117,300	660
Dijaki v srednjih šolah	9,870,000	18,754,000	190
Učenci v ljudskih šolah	1,409,000	4,359,000	309
Dijaki v delavskih kolegijih	49,200	444,400	903
Učenci v otroških vrtcih	308,000	5,232,000	1,698

V zadnjih letih je sovjetsko šolstvo še veliko bolj napredovalo. Leta 1935. je bilo zgrajeno 70 novih šol v Moskvi, l. 1936. pa nadaljnih 120. Vsaka teh šol ima prostora za 800 učencev. Spričo teh dejstev si lahko sami mislimo, da je danes v Sovjetski zvezi nepismenost zelo majhna. Te številke pa so toliko bolj razveseljive, ker je bila Rusija za časa carjev ena izmed najbolj zaostalih držav na svetu. Kako hitro so sovjeti naučili pisati svoj narod, vidimo iz sledečih števil: leta 1925. je bilo v Sovjetski zvezi 49% nepismenih oseb, a leta 1938. pa samo še 18%. Ako pomislimo, da v carski Rusiji ni znalo pisati in čitati 72% oseb, v azijskih pokrajinah pa celo 99%, potem si lahko predstavljamo, kako ogromno delo so izvršili sovjeti na polju izobrazbe in kulture. Država, ki verjame v izobraževanje svojih državljanov, ne more propasti, ampak nasprotno: ima zagotovljeno svetlo bodočnost!

Izobraževanje sovjetskega ljudstva se je faktično pričelo šele leta 1922., kajti takoj po revoluciji je prišla civilna vojna, potem intervencija in blokada tujih držav in nato pa še huda lakota. Razumljivo, da v takih razmerah vlada ni mogla izvajati v praksi programa, ki si ga je načrtala.

Ko so sovjeti prišli na krmilo Rusije, so takoj izdali proglas, v katerem je bilo poudarjeno, da se bo pričelo z izobraževanjem vseh državljanov, ne oziraje se na narodnost ali pleme. Boljševiki so pravilno računali, da se bo komunizem uveljavil le na podlagi visoke izobrazbe in splošne industrializacije dežele. Slednje pa se lahko doseže le z izvežbanimi in izobraženimi delavci.

Preteklo je 20 let, odkar so sovjeti izdali dekret za splošno brezplačno izobrazbo vseh narodnosti in plemen v notranjosti meja Zveze sovjetskih socialističnih republik. Rezultati njihovega programa so sijajni in prav sedaj toliko bolj vidni, ko se dežela bori na življenje in smrt proti najspretnjši armadi, proti nemškemu morilcem. Ako ne bi bil sovjetski narod

tako izobražen kot je, ne bi bil kos nacijskim hordam.

Pri delu na polju izobrazbe in kulture so sovjete ovirale nepopisne težave. Mnogi učitelji starega režima niso hoteli sodelovati s komunističnim režimom. Zopet drugi so izrabljali svoj poklic za propagando proti vladi. Silna težava je bila s šolami. Ni jih bilo dovolj in njih oprema neprimerna za moderno izobraževanje. Šol pa niso mogli čez noč zgraditi, ker so morali ob istem času graditi sto in sto drugih stvari. Tudi učitelje niso mogli izšolati v nekaj dneh. Še največje poteškoče pa so imeli z upeljavo novega učnega sistema. Eksperimentirali so menda z vsemi učnimi sistemi in z vsakovrstnimi teorijami, končno pa so sprejeli šolski sistem zapadne Evrope, katerega so vtisnili svoj pečat, ga prikrojili sovjetskim razmeram in komunističnim idejam.

Sovjetski mladini se ni treba bati, kje bo našla nameščenje, ko skonča šolo. Bodočnost ji je zagotovljena, ker ima vse polno možnosti na polju narodnega gospodarstva, v politiki in drugje. Vsakdo, ki hoče delati, si lahko najde pošten kos kruha.

Razlika med bodočnostjo sovjetske mladine in mladine zapadnega sveta je velikanska. Prva gleda z mirnim pogledom v bodočnost, drugo pa obratno neprestano razjeda skrb, ali se bo prerinila do svojega cilja ali ne, ali bo po končani šoli odprto za njo mesto ali ne? Mnogi se bore skozi vse življenje za svojo borbno eksistenco, a na koncu se često zgodi, da nikoli ne dosežejo svojega cilja in so nesrečni do konca svojih dni.

V začetku tega članka sem omenil, da je sovjetska mladina vse povsod na vodilnih mestih. Tu navajam nekaj imen: eni izmed največjih tovarn v Moskvi načeljuje inženir Jusin, ki je komaj 30 let star; Viktor Lvov, komisar za strojno industrijo, je star 38 let; Konstantin Kartašov, pomožni komisar težke industrije ima komaj 34 let.

Ne samo moške, ampak tudi mlade ženske, ki so se izobrazile v sovjetskih šolah, imajo visoka in odgovorna mesta. Tatjana Morozova je stara 31 let in je načelnica industrije za dišave, katera šteje 29 velikih tovarn; Sugra Gajbova je postala s 26 leti načelnica oljnega polja št. 3 v Bakuju.

Sovjetska mladina se prav tako odlikuje

na polju umetnosti. Leta 1927 je mladi Rus Lev Oberin odnesel prvo nagrado v igranju glasovirja na prvem mednarodnem Čopinovem kontestu v Varšavi. Od tedaj se sovjetska mladina redno udeležuje mednarodnih glasbenih tekem. Leta 1937 sta odnesla prvo in drugo mesto v igranju piane Zak in Rosa Tamarikina. Mednarodna tekma se je vršila v Varšavi. Emil Hiles je prejel drugo nagrado na Dunaju in prvo v Bruslju v isti umetnosti. Prav tako se ruska mladina odlikuje v igranju na gosli. Na mednarodnem glasbenem festivalu v Bruslju so sovjeti l. 1937 odnesli vseh šest prvih nagrad. Menda vse sovjetske mlade glasbenike pa prekaša Dimitrij Šoštakovič, o katerem veliko slišimo tudi v Združenih državah. Lansko leto je dirigiral njegovo sedmo simfonijo sam slavni Arturo Toscanini. Šoštakovič je star 36 let.

Tudi v športu ne zaostaja sovjetska mladina za mladino drugih držav. Zlasti pa se odlikujejo v streljanju. Sovjetski strelci so velikokrat tekmovali z Angleži in Francozi in vselej odnesli latorike. Da so resnično dobri strelci vedo pa najbolj Nemci sami. Saj je samo Ljudmila Pavličenko, katera se prav sedaj nahaja v Združenih državah, upihnila luč življenja nič manj kot 309 nacijem.

Veliko, veliko bi se še moglo napisati o sovjetski mladini, a ni časa na razpolago. Na koncu citiram slavnega francoskega pisatelja Romaina Rollanda, ki je poslal sledečo poslanico sovjetski mladini: "Ti si upanje sveta, seme bodoče brezrazredne družbe vsega člove-

štva, družbe, v kateri ne bo izkoriščal človek človeka, brat brata, kjer ne bo meja med državami in ne sovraštva med narodi in plemeni."

S tem zaključujem članke z naslovom "O sodobni Rusiji." Ko sem zbiral tvarino za te članke, sem se neprestano zavedal tega dejstva: Rusija je imela po revoluciji skoro same sovražnike: med kapitalisti in pobožnjaki, med delavskimi frakcionalisti in buržuji. Rezultat tega sovraštva je, da so te sile naslikale Sovjetsko zvezo silno črno, da so kazali samo na njene napake, a vrline so skrbno prikrivali.

V današnjem boju proti sovražnikom civilizacije je Sovjetska zveza na pravi strani, na strani zavezniških sil, katerim načeljujejo Združene države, zato je neobhodno potrebno, da ljudstvo zavezniških sil bolje spozna sodobno Rusijo, tako Rusijo kot je v resnici.

Pri zbiranju tvarine sem se opiral na sledeče vire: Mission to Moscow—Joseph Davies; Inside Europe—John Gunther; I Write As I Please—Walter Duranty; Russia-Democracy or Dictatorship—Norman Thomas in Joel Seidamn; The Soviets Expected It—Anna Louise Strong; Reports from Russia—Walter Duranty; The Soviet Power—Hewlett Johnson; Russia Today—dr. Sherwood Eddy; Youth in Soviet Russia—Klaus Mehnert; The Tragedy of Russia—Will Durant; Humanity Uprooted—Maurice Hindus; My Meeting With Stalin—Harry Hopkins; Stalin Devil or Genius?—Emil Ludwig; Red Virtue—Ella Winter; in razni članki v različnih revijah.

"Ljubljanska pokrajina v plamenih"

I. MIRAN

NAMESTO OB ZAKLJUČKU tega kolikor mogoče točnega poročila o najnovejših dogodkih v "Ljubljanski pokrajini," se mi zdi prav, da že koj ob začetku zapišem dvoje:

1. Ko je bilo pred letom dni in vse nadalje slišati o grozotah, ki jih je začel in nadaljeval Hitler nad Slovenci na Gorenjskem in Štajerskem, obenem pa o miru in sorazmerni zadovoljnosti Slovencev v "Ljubljanski pokrajini," pač ni bilo nikogar med nami, ki bil veroval v trajnost tega stanja pod Mussolinijevo

peto. Nam vsem je nekaj reklo, da je to samo nekak električni mir pred prihajajočim viharjem. Malokdo bi si bil upal v naprej povedati, kako in kdaj bo izbruhnil, toda skoraj inštinktivno smo ga čutili v atmosferi.

2. Pričakovani vihar je zadivjal in se še ni izdivjal. Toda če smo ob novicah izpod Hitlerjevega jarma zmajevali z glavo in izjavljali, da kaj takega nihče ni mogel naprej slutiti, velja to še v veliko večji meri o laških zverstvih, ki so sedaj na dnevnem redu. Ugi-

bamo, kako je moglo tako nenadoma priti do tega divjanja. Zvrčamo krivdo na Lahe, češ da so le s težavo zadrževali toliko časa svoje barbarske inštinkte in jih sedaj s toliko večjo naslado izlivajo nad uboge Slovence. Stikamo pa tudi za krivci med Slovenci samimi in skušamo najti med njimi laških zaveznikov. V tej reči bodimo previdni. Razmere so neverjetno težke in zapletene. Zdi se, da je bil ta ali oni nesrečnež od tega ali onega med nami že obsojen za "Quislinga," toda če bi poznali vse podrobnosti in vse okoliščine, bi najbrž sodili drugače. Počakajmo z vsako sodbo in za enkrat skušajmo samo razumeti potek dogodkov ter si na tej podlagi razložiti izbruh laške grozovitosti.

I.

Ko so prišli Italijani v Ljubljano in druge po njih zasedene kraje—bilo je to šele nekaj dni po priznanem zlomu Jugoslavije—je bil splošni položaj popolnoma nejasen. Slovenci niso imeli nobenih stikov z nastajajočo hrvatsko "Neodvisno," zakaj telefonska zveza je bila pretrgana, radio je pa že vse poročal v smislu Hitlerjeve propagande. Še manj pa so vedeli, kaj je s Srbijo in jugoslovansko vlado. O svoji ožji domovini tudi niso imeli pravega pojma, kakšna usoda se ji pripravlja. Nemci so začeli v svojih zasedenih krajih takoj s strašnim terorjem, obenem pa ni bilo popolnoma nič jasno, koliko sploh mislijo Nemci pograbit. Neko poročilo pravi, da so se prve dni in tedne Nemci in Italijani dobesedno prepirali iz doline v dolino, iz vasi v vas. Ne eni ne drugi niso vedeli, kje naj bi bila meja. Šele precej pozneje se je ta ustalila, vendar so še po nekem dogovoru na Dunaju nastajali manjši "popravki."

V taki splošni zmedi je bilo, da so prišli Italijani. Nastopili so mirno in imeli polna usta sladkih obljub. Takoj so jim pa Slovenci močno zamerili, ko so izjavljali, da so prišli Slovence "odrešiti" izpod "srbskega jarma." Toda razmere so bile tako težavne, da za mirno preudarjanje o bodočnosti ni bilo ne časa ne prilike. Begunci so se vsipali v "Ljubljansko pokrajino" iz Gorenjskega in iz štajerske, pa tudi iz Hrvaške in celo Srbije. Vsa "Ljubljanska pokrajina" je postala prve dni en sam velik dobrodelni zavod in centrala za zbiranje razburljivih novic iz vseh krajev Jugoslavije, ki so pa često druga drugo na glavo

postavljale. Z Italijani so imeli sprva direktno opraviti le prejšnji banovinski oblastniki in višji uradniki, ki pa si tudi niso bili o razmerah kaj bolj na jasnem ko ostalo prebivalstvo. Širše plasti celokupnega prebivalstva so imele neko zadoščenje v tem, da se Italijani niso začeli vtikati v privatno življenje Slovencev in celo niso nič nasprotovali veletoku beguncev in njihovem oskrbovanju na ozemlju "Ljubljanske pokrajine."

Napoved ustanovitve avtonomne "Provincie Lubiana" in slovesnih obljub, da bo Italija čuvala slovenski značaj njenega ozemlja in kar je še bilo takega, ni našla med ljudstvom ne takega ne drugačnega odmeva. Naj Lahi rečejo to ali ono, samo da se da živeti, samo da je mogoča kaka medsebojna pomoč, zakaj tega vsega pod Nemci ni bilo. Prejšnji oblastniki so storili, kar so pač morali storiti na ukaz in vsaj molče priznali novo stanje. Vsa poročila povdarjajo, da ni bilo nikakih manifestacij v pozdrav novemu stanju, toda tudi protestov ne. Oboje je iz povedanega popolnoma razumljivo.

II.

Že tik pred izbruhom vojne se je bil ustanovil Narodni svet iz predstavnikov vseh obstoječih strank, razen komunistov. Rečeno je, da so zadnje vse stranke soglasno odklanjale. Morda je bil v tem pogrešek, toda kdo je mogel takrat razvoj dogodkov v naprej slutiti? Naj tu mimogrede spet povdarim, da ta referat nima namena na nobeno stran izreči kake sodbe, ampak samo poročati dejstva, kolikor jih je bilo mogoče izslediti. Samo Lahom je treba pripisati, kar jim gre, zakaj njihovo zločinsko početje je jasno ko beli dan.

Narodni svet je bil seveda takoj razpuščen in Italijani so postavili odbor, ki je nosil ime "Consulta." V ta odbor so poklicali dva najvidnejša tedanja predstavnika Slovencev in nekaj gospodarstvenikov ter mu dali nalogo, da posreduje med novimi oblastniki in slovenskim ljudstvom. "Consulta" je morala, če smo prav poučeni, v Rim in se predstaviti Mussoliniju. Vodil jo je Grazioli, takozvani visoki komisar za "Ljubljansko pokrajino." Šli so kot celota in šli so, ker so pač morali iti. Upali so, da bodo s to potjo prihranili svojemu narodu marsikako nesrečo. Če bi ne bili šli, bi najbrž sedanje strahote nastopile svojo pot že kako leto bolj zgodaj. "Consulta" je

imela samo nekak posvetovalni glas in se je sestajala k sejам le na povabilo Graziolija.

Narod je bil sorazmerno zadovoljen in je upal, da bodo stvari tudi nadalje potekale v primernem miru. Ko so prihajale strašnejše in strašnejše govornice o nadaljnjih ukrepih Nemcev, o nameravanih izselitvah na Gorenjskem, štajerskem in ob Savi pri Brežicah, poleg tega pa o streljanju talcev in tako dalje, je narod naravnost blagroval samega sebe, da je bil prišel pod Lahe. Zameri mu, kdor moreš!

Narodni svet se je prenehal sestajati. Koliko škodo je prinesla narodu ta okolnost, se je šele pozneje pokazalo. Vendar pa je vse na zunaj ostalo slovensko. Listi so dalje izhajali, uradovalo se je še naprej v slovenščini pod prejšnjim uradništvom, šole so nadaljevale pouk s prejšnjimi profesorji in učitelji. "Consulta" je imela nekaj sej in je vsaj sprva kar dobro orala z novimi gospodarji. Precej je zbadlo, ko je bilo treba pri javnih napisih pristaviti k slovenskemu tudi laško ime. Toda naredili so večinoma tako, da ni preveč bodlo v oči. In Slovenci so si mislili: To malo laščine nas ne bo poitalijančilo, bodimo veseli, da ni tako kot pod Nemci...

III.

Kmalu je prišlo do stvari, ki so se Slovincem zdele preveč izzivalne. Med tem se je ljudstvo tudi že precej znašlo in se otreslo svoje prvotne zmešanosti in je začelo stvari motriti z odprtimi očmi ter mislimi na bodočnost. Eden prvih močnih sunkov v slovensko in jugoslovansko zavest naroda je prišel, ko so Lahi razbili oba spomenika kralja Aleksandra v Ljubljani. Ljubljani in okoličani so demonstrirali proti temu na ta način, da so se dolgo ogibali tistih dveh prostorov, oziroma včasih preko noči posuli oba prostora z majhnimi slovenskimi in jugoslovanskimi zastavicami, kar je seveda pri Lahih vzbujalo hudo nejevoljo.

V Ljubljani se je pojavljalo več in več laških komisarjev. V vse javne zavode in višje urade so se vrivali, dočim je nižje uradništvo ostajalo na svojih mestih in je vse delo sloanelo na njem. Kmalu nato je prišel nalog, da se uvede v urade in šole fašistični pozdrav. To je že razburjalo slovensko kri in narod je vedel, da je to v nasprotju z danimi obljubami. Kak fašistični pozdrav pač še ni bil nikoli "po-

seben značaj" slovenstva... Zdaj so se začele pojavljati očitne demonstracije, zlasti med dijaštvom. Kdor ima le malo pojma o tem, kaj so dijaki, bi se moral na vso moč čuditi, če bi ne bilo prišlo do nikakih podobnih izgrediv. Prišlo je. Zdaj pa zdaj je v kakem razredu izginila Emanueloma ali Mussolinijeva slika, drugič se je kje pojavila slovenska zastava, na fašistični pozdrav ni bilo odziva. Sploh take in podobne, manj pomembne reči. Toda Lahi so že škripali z zobmi in brusili orožje...

Nadaljnji ukrepi so sledili drug za drugim. Grazioli je zahteval od mož v "Consulti," da iz svojih bivših strankarskih pristašev organizirajo fašistično stranko za "Ljubljansko pokrajino!" Upri so se, češ da tudi to ni bilo nikdar v značaju slovenskega naroda. Grazioli je zapretil, da jo bo ustanovil sam in postavil v vodstvo take ljudi, ki "Consulti" ne bodo dopadljivi... Toda tudi tej grožnji se niso vdali. Neko poročilo je vedelo povedati, da je bil edini rajni Praprotnik za ustanovitev take stranke na pobudo Slovencev samih, ker se mu je zdelo bolje, če jo sami organizirajo in sami vodijo, češ, morda potem lahko Italijane kolikor toliko vodimo za nos. Drugi pa trdijo, da je bil mož res za odkrito sodelovanje z Lahi, zato je moral pozneje plačati s smrtjo...

Če je Grazioli v resnici ustanovil ali poskušal ustanoviti slovensko fašistično stranko izmed slovenskih politikov, nam ni znano. Gotovo pa je, da je uvedel razne mladinske in športne fašistične edinice in pozval narod, naj mladino vpiše. Odziv je bil tako malenkosten, da ni vredno omenjati, trdijo poročila. Vse to je pa bolj in bolj oddaljevalo Slovence od Lahov in narobe. Napetost je rasla in žerjavica pod pepelom je obetala plamen...

Tudi po deželi so se pojavljali incidenti, ki jih v takih razmerah niti najbolj učinkovito in dalekovidno narodno vodstvo ne bi moglo preprečiti. Čuti je bilo o spopadih med Italijani in Slovenci na Dolenjskem, v Beli Krajini in drugod. Grazioli je valil krivdo na "Consulto," da ne vrši svoje dolžnosti, na drugi strani pa laške oblasti niso iskale krivcev ampak zapirale kar cele mase ljudi brez vsakega preiskovanja. Člani "Consulte" in še drugi, med njimi razni župniki, so skušali posredovati in zahtevali redno zaslišanje aretirancev. Dosegli pa niso nič drugega ko kveč-

jemu kake lepe obljube, ki so šle takoj zopet v franže.

Vse to je bilo "Consulti" preveč in dva njena najbolj vidna člana sta podala ostavko. Poslala sta Grazioliju ostri pismi in sicer nekako v mesecu septembru lanskega leta. To sta bila bivši ban Natlačén in bivši minister Pucelj. Ostali člani "Consulte" so ta korak odobraval in se tudi sami smatrali za nepotrebne. Grazioli je sicer še skušal sklicevati seje, toda skoraj nihče se ni več odzval in stvar je zaspala.

Približno v istem času je resigniral tudi ljubljanski župan Adlešič, toda njegova ostavka ni bila sprejeta vse do pomladi, ko ga je nadomestil znani general Rupnik.

Do jako dostojnih in obenem učinkovitih demonstracij proti Lahom je prišlo nekajkrat na dneve jugoslovanskih državnih praznikov. Med sedmo in osmo uro zvečer ni bilo v Ljubljani živega človeka na ulici... Kako so to reč Ljubljanci organizirali, nam ni jasno toda iz vsega se vidi, da je morala biti neka podtalna organizacija čudno delavna.

Lahi so postajali nervozni. Sicer je res, da ni bilo prepovedano ostati doma in ne iti na ulico tisto uro, torej se Slovenci niso v ničemer preprežili zoper Lahe, toda že ta tihi odpor je močno izzival. Lahom je pokazal, da so Slovenci le organizirani in da utegne priti do drugačnih nastopov. Nadaljnje podobne demonstracije so preprečili s tem, da so pozneje na take dni objavili policijsko uro že ob petih popoldne in tako sami izpraznili ulice...

Koliko streljanja je bilo po nepotrebem po ljubljanskih ulicah v zimskih mesecih, kako so Lahi Ljubljano že v februarju ogradili s strogimi ukrepi in žičnimi ovirami, kako so se vršile hišne preiskave itd., o vsem tem je bilo poročano v dnevnem časopisju in ni treba tu ponavljati.

Posezimo sedaj nekoliko nazaj.

IV.

Po neslavnem pogrebu "Consulte" bi bilo pač na mestu, da bi se bil vsaj tedaj zopet oživel prejšnji Narodni svet. Seveda bi ne bil imel besede pred laškimi oblastmi — saj bi jim niti ne smel biti znan — toda v tistih časih je bilo še možno na tihem in na skrivnem vplivati na narod ter ga celo voditi. Da se to ni zgodilo, so bile deloma krive že nove razmere, ki so med tem nastale po deželi med

Slovenci, deloma pa brez dvoma tudi vse premajhna razsodnost med nekdanjimi slovenskimi političnimi voditelji, ki niso uvidevali, da je čas njihovih nekdanjih potov in načinov definitivno minul, pa bi radi še vedno "vodili" narod po starih strankah, ali vsaj lepo počakali, da bo tako voditeljstvo spet možno.

Tiste nove razmere je pa med tem prinesla v deželo "Osobodilna fronta."

Ko smo omenili to fronto in zraven nekoliko pomislili na njeno udejstvovanje, ki smo o njem že prilično mnogo slišali, stojimo zopet pred problemom, ki ga nikakor ne moremo rešiti z eno samo ugotovitvijo ali morda celo z zamahom roke. Za popolno razumevanje tega gibanja bi bilo treba dolgega analiziranja, poleg tega pa še poprej nadaljnjih podrobnih poročil. Povejmo bolj na kratko, kar se da že danes povedati.

Med tem ko je nekdanje oficielno politično vodstvo prenehalo, so se pojavili posamezniki, ki so si o položaju in o reševanju nastalih problemov zamislili svoje lastno stališče in tipali za novimi poti. Niso pa ostajali s temi zamislimi sami pri sebi, ampak so iskali pristašev. Tako so nastajale večje ali manjše skupine vse križem po deželi in seveda tudi po mestih, med dijaki, profesionalci, delavci. Nekatero skupine so bolj povdarjale narodnostni in državni problem, druge so postavljale v ospredje socialni program, tretje gospodarskega, zopet druge kulturnega. Postalo je kar živahno, toda koncentracije ni bilo.

Polagoma je postajalo vsem jasno, da vse to komaj kaj pomeni, če ne bo težnja vseh skupaj v prvi vrsti—osvobojenje! Na to točko se je takorekoč inštintivno osredotočila misel vsega naroda. Najprej Lahe in Nemce ven, vse drugo pride pozneje...

Toda prilike so bile take, da je takoj zopet nastalo vprašanje: Kako pa naj se lotimo osvobodilnega dela? Ali naj posežemo po orožju? Ali naj se samo organiziramo in čakamo ugodnega trenutka? Ali naj navežemo ozke stike z Mihajlovičem in delamo po vzgledu bratov na jugu?

Še drugi problemi so se pojavili. Kaj utegne priti po osvobojenju? Ali bo Jugoslavija vzpostavljena? Ali je prav, če se takoj postavimo nazaj na odločno jugoslovansko stališče? Ali ne pride morda po tej vojni do popolnoma drugačnih političnih in državnih

tvorb? Kaj je z Rusijo? Kakšno stališče zavzema Rusija napram sedežu Tretje internacionale na Dunaju, ki že sedaj snuje, vsaj tako se čuje, sovjetsko unijo Srednje Evrope in baje vključuje tudi Slovenijo v to skupino? Katero pot torej ubrati, kako dobiti nekoliko jasnosti, ko je radi pretrganih zvez tako težko skočiti kam po dober nasvet?

Zdi se, da sta nastali dve miselnosti in šli tudi brez obotavljanja na aktivno delo.

Ena miselnost je bila: organizirajmo se v nekako vojaško formacijo, strnimo svoje vrste in bodimo pripravljeni na odločilni trenutek. Ne začnimo oboroženega odpora sedaj, trenirajmo se, zbirajmo orožje (tega je bilo še kar precej razmetanega in skritega po deželi izza časa vojske), spoznajamo se med seboj, da bomo vedeli, kdo smo tisti, ki bomo v odločilnem trenutku vzeli stvar v roke. Pravijo, da je bilo tam v jeseni preteklega leta to gibanje močno razvito in da je imelo lepe uspehe.

Na drugi strani pa se je pojavila druga miselnost, ki je dejala: Nimamo časa čakati! Zdaj je čas, da posežemo po orožju. Takoj na delo! Vse na plan, vse v takojšnji aktivni boj! Po Mihajlovičevem vzgledu, čeravno ne nujno tudi ž njim. Jugoslovanstvo je dobra reč, toda za enkrat smo v prvi vrsti Slovenci in take rekoč samo Slovenci! Jugoslovanstvo ima sedaj svoje voditelje v Londonu in v Ameriki, toda to je za nas vse predaleč. Dosti bližja nam je Rusija. Ta se v resnici bori in bori imenitno. Od tod nam je pričakovati pomoči in rešitve. Jugoslovanska vlada se preveč zanaša za zapadne zaveznike, mi se naslanjamo na Rusijo. Ne morda zgolj na slovansko Rusijo, le priznajmo: zanašamo se na sovjetsko Rusijo. Obenem z njeno vojaško silo simpatiziramo tudi z ideologijo sedanje Rusije. Nekaj nosilcev te miselnosti je po izbruhu vojne z Rusijo pribežalo izpod Nemcev. Kot komunisti niso mogli več shajati z Nemci . . .

Najpodjetnejši, najpogumnejši, najodločnejši so se oprijemali te misli. To idejo so vrgli tudi med narod, toda s primerno previdnostjo. Najprej so povdarjali potrebo takojšnjega oboroženega odpora. V gozdovih in gorah so si pripravili taborišča, kakor že prej na Gorenjskem in Štajerskem, od tam so prepregli z agitacijo vso deželo. Tu pa tam so izvedli uspešen napad na Lahe. Ljudem je to imponiralo, saj jim je tedaj že vsaka kaplja

krvi drhtela v sovraštvu do tega mačjega vsiljivca—polentarja. Radi so dajali podporo v denarju, v blagu, v krvi. Novi in novi borci so zapuščali svoje domove in se odpravljali v gore. Vojaška organizacija, ki je hotela čakati na "odločilni trenutek" je kopnela in menda niti do kakega svojega imena ni prišla. Na tej strani je pa že samo ime "Osvobodilna fronta" užigalo, še bolj pa energično delovanje nekaterih voditeljev, ki so se rekrutirali izmed elementov, ki so že pred vojsko veljali za "levičarje" in bili vajeni raznih "podtalnih" udeležstvanj.

Ti ljudje so pa z naraščanjem svoje moči tudi vedno bolj odkrito nastopali glede ideologije. Rusija, in sicer sovjetska Rusija, je igrala v njih mišljenju vedno večjo vlogo. Ostreje in ostreje je prihajalo do izraza odklanjanje jugoslovanske orientacije in sodelovanja z vlado, katere član je tudi Mihajlovič. To je vplivalo kakor mrzel curek na širše plasti naroda in tudi na večino "hostarjev," kakor ljudstvo rado imenuje svoje upornike, ki se pa sami—vsaj uradno potom voditeljev—nazivljejo "partizane."

Drugo razočaranje je prišlo, ko so partizani začeli obračunavati z različnimi ljudmi iz domačih slovenskih vrst, o katerih so trdili, da so izdajalci. Toda nekateri primeri so bili le preveč očitni, da bi ljudje ne mogli videti, da gre prav za prav samo za maščevanje nad nekdanjimi domačimi strankarskimi nasprotniki. Te reči so napravile med ljudstvom nove zmešnjave in duhovi so se začeli iznova ločevati.

V.

Med tem je bilo že kar prepozno za kako velikopotezno pregrupiranje. Brez dvoma bi bilo prišlo do tega, da niso Lahi krepko posegli vmes.

Prva stopnja je bila, da so kratkomalo nazvali "komuniste" prav vse, ki niso kazali pripravljenosti do sodelovanja. In zoper komuniste je treba v boj brez izbiranja sredstev! Ni bilo dolgo, ko je postal ves narod en sam ogromen in silno nevaren—komunist! Seveda le v laških očeh.

Da, nevaren je bil ta "komunist" in je še. V gozdovih ima glavo, po vsej deželi roke in noge. Do glave mu Lahi "ne morejo," z drugo besedo—ne upajo si. Po rokah in nogah se bo pa dalo udariti.

In so uvedli sistem pobijanja talcev. V

aprilu tega leta je izšel tozadevni uradni razglas. Talce je treba imeti pripravljene. Zato so aretirali in zaprli še stotine in stotine ljudi poleg že prej zaprtih. Za vsak umor po "hostarjih" ali komurkoli, padajo nedolžni pod laškimi puškami v masah.

Vsak pritisk rodi protipritisk. Vsa dežela se je takorekoč dvignila. Nič več niso ljudje utegnili tuhtati, če so "hostarji" pod pravim vodstvom, če imajo take ali drugačne namene; začelo je iti za življenje in smrt. Zoper Lahe se bore in to je v danih razmerah dovolj! Vsa "Ljubljanska pokrajina" je postala oboroženo taborišče zoper Laha! Kaj boš stal in skušal trezno preudarjati, udari, kjer moreš, zakaj drugače boš sam udarjen preden se sa-veš . . .

Novi nasprotni ukrepi! Deportacije v Italijo, požiganje vasi, pobijanje celih mas. "Ljubljanska pokrajina" je v plamenih in človeku se trga srce ob slutnji, da utegne vse to pomeniti začetek konca . . . Po najnovejših naredbah italijanske oblasti, objavljenih dne 15. julija, slovenskemu človeku v domovini ne kaže drugega ko čepeti doma za pečjo in čakati smrti od glada . . .

VI.

Ne vdajmo se pesimizmu! Tudi doma se še niso vdali, tako je sklepati iz najnovejših poročil, ki so pa še nekako od junija. Pri vsem tem strašnem trpljenju imajo še, ali so vsaj imeli do zadnjega časa zmožnost za trezno preudarjanje. Organizirali so SLOVENSKO ZVEZO, ki so v njej zastopane vse stranke kot nekaj v Narodnem svetu. Niti komunisti niso videti izpuščeni. Vendar glede tega ni jasnih poročil. Ustanovila se je letos v maju. Na vodilnih mestih niso stari politikarji, ampak nove, mlajše moči. Za imena ne vemo.

"Slovenska zaveza" se je postavila na odločno jugoslovansko stališče. Trdi, da vključuje prav vse Slovence, od Rabe do beneških hribov, od koroških snežnikov do Jadrana. Osvobodilno gibanje odobrava—saj ga sedaj ni mogoče več odložiti—toda želi vse podrediti Mihajlovičevemu gibanju. Če je v tem tudi res uspela, je iz zamotanih poročil poznejših mesecev nemogoče zaključiti. Vendar opažamo, da najrazličnejši viri—morda z izjemo radia "Svobodna Jugoslavija"—vpletajo med poročila o bojih Mihajlovičevo ime.

Glede "Osvobodilne fronte" še nekaj opazk.

Še vedno je močno v ospredju, dasiravno sedaj vse bolj na bojnem polju kot glede ideološke propagande. Mnogi so z vso dušo na njeni strani. Nekateri skupine jo odločno odklanjajo, češ da je ravno ona največ kriva vsega sedanja gorja v Sloveniji. Dejstev za to obdolžitev da imajo na kupe. Bodočnost bo pokazala. Mnogi, morda večina pa gredo srednjo pot, ki morda še vedno pomeni najboljšo pot.

Ta tretja skupina misli: Naj je nastala Osvobodilna fronta tako ali tako, naj je njena zgodovina precej umazana, dejstvo je, da danes obstoji in je močna. Magari da je ona izzvala vse te strahovite laške represalije, zdaj je treba računati z dejstvi in ne smemo izgubljati časa z medsebojnimi obdolžitvami. Hiša gori, gasimo vsi skupaj in ne vprašujemo, kdo je zažgal. V sedanjih razmerah je odpor nujen, pa nimamo časa za snovanje novih odpor-niških čet, ohranimo si Osvobodilno fronto, ki utegne tudi v "odločilnem trenutku" biti jedro vsega osvobodilnega dela.

Kako težko si je v teh dneh napraviti pravilno sodbo in udariti "edino pravo pot," naj pove tole:

Mi v Ameriki, in gotovo tudi Slovenci drugod po svetu, si želimo čimveč publicitete za uporniško nastopanje Jugoslovanov, med njimi prav tako Slovencev. Kar pogreje nas, če radijski komentatorji in veliki dnevnikarji omenijo s priznanjem odpor Norvežanov, Francozov, Poljakov in drugih, Jugoslavijo pa pokrijejo s svojim "etcetera." Radijske oddaje po kratkih valovih v Jugoslavijo iz Londona in Amerike, ki jih oddajajo Jugoslovani sami, so polne Mihajloviča. Zdi se nam, da je treba nadomestiti vsaj na ta način tisto, česar nam drugi—vsaj po našem mnenju—premalo dajo.

Tam doma pa pravijo, da jim Lahi brusijo v obraz: Pravite, da ste nedolžni? Pritožujete se, da ne preiskujemo dovolj in da kaznujemo vse od kraja, kar nam pride pod roko? Čemu bi preiskovali, saj vemo, da ste vsi skupaj hinavci in zahrbtniki, kar nosi slovensko ime. Odkod vemo to? Poslušamo radijske oddaje iz Londona in iz Moskve in iz Amerike. Tam zvemo dovolj. Tam povedo popolnoma jasno, da je ves vaš narod zoper nas, da je z Mihajlovičem, da so takozvani partizani le

Mihajlovičeva priprega, ali pa nastopajo po povelju iz Moskve. Vidite, svetovne radijske oddaje, ki vas Slovence in vse Jugoslovane do neba pozdigujejo, so najlepše opravičilo za vsa naša početja. Zahvalite se svojim "zaveznikom," če vas moramo radi ali neradi iztreti . . .

In Slovenci v svojih pismih celo prosijo: Bodite previdni v svojih oddajah, zakaj Lahom in Nemcem pride vsaka reč prav . . .

Težave, težave! Kakor se obrneš, nekaj ni prav. To velja za one doma, velja tudi za nas

v tujini. Zato danes vsaj za eno reč prav gotovo ni čas—za medsebojno obdolževanje! Utegne tak čas kdaj priti, zdaj je vsekakor še jako daleč. Preveč težav! Saj celo takegale referata ne moraš sestaviti brez težav. Namreč takega referata, ki bi ne bil propaganda, ampak—študija. To je hotel biti ta sestavek—ali se mu je posrečilo?

Opomba. Članek je bil napisan še za septembrsko številko, ker pa je prispel prepozno, ga tedaj nismo mogli objaviti. *Uredništvo.*

V senci albanskih planin

Prigode slovenskega vojaka v Makedoniji

IVAN JONTEZ

Tedaj pa je zmanjkalo luči in besneža je pokrilo nekaj težkega in mehkega, ga stisnilo, da so mu začele pokati kosti in rebra ter ga vrglo na tla. In potem je zadržalo kakor v peklu. Živa kopica pred Rožmanovo posteljo je narasla na nekaj tucatov. Po sobi so odmevali zamolkli udarci in pridušene kletvice. Postelje pa so stale prazne, razen Črničeve, ki pa je bila tisto noč ponesnažena. —

Zjutraj, ko so fantje pili običajno prežganko, ki je v glavnem sestojala iz vode, je prilomastil med nje poročnik Bogdanovič, podoben sodčku in z obrazom lune, ki je bil dobil sive lase v kraljevi službi, a napredoval ni, ker ga je ljubezen do žensk in žgane kapljice vselej zapeljala, da je na kakršen koli način zapravil priložnost do napredovanja. Stotnija se je morala brž postrojiti pred njim. Nato je začel grmeti:

"Lopovi! Svoje predpostavljene napadate in pobijate! Ali je to disciplina? Uporniki! Zaslužili ste, da se vas postavi pred puške! . . . Poglejte, kaj ste storili!"

Nekaterim fantom je bilo nekoliko tesno pri želodcu, ostali se pa niso ustrašili grmenja, saj so poznali Bogdanoviča in vedeli o njem, da sicer v jezi rad rohni, drugače pa ni surov in hudoben ali krut kakor toliko drugih častnikov. Toda vsi so se ozrli proti kuhinji, pred katero je ždel na klopi pretepeni podčastnik, zabuhel in lisast v obraz, podoben raztrgani vreči nesreče. Za hip se je nekaterim zasmilil, ko so pa opazili škodoželjen nasmešek okrog njegovih zateklih ust in hudoben

lesk v njegovih očeh, so se spogledali in oči so jim govorile: "Premalo smo ga! . . ."

Poročnik pa je zabrundal: "Le posmehujte se mu, saj se ne boste dolgo . . . Kapetan Juretič bo vsak čas tu, potem boste drugače plesali . . ."

O volku govoriš — volk pred durmi! Skozi dvoriščna vrata je vstopil srednje velik, slok častnik bledega obraza, ki ga je kazila črna svilena krpica tam, kjer bi moral biti nos, sivih las in temnih oči, v katerih je ležala utrujenost: kapetan Juretič, bivši avstroogrski oficir, ki je leta petnajstega v Galiciji pri spopadu s kozaki izgubil nos, osemnajstega pa drugače cel in zdrav privedel svoj oddelek Hrvatov z bojišča ob Pijavi domov, nato pa zamenil c. in k. zvezdice za jugoslovanske epolette. Utrujena drža in takisto utrujeni obraz in sivi lasje so ga delali starega, dasi je bil šele v zgodnjih štiridesetih. Njegovi poklicni tovariši so ga imeli za čudaka, ker se ni maral družiti z njimi, bil napram njim molčeč in zaprt vase, poleg tega pa še kazal neprikrit prezir za oficirsko uniformo, kakor bi mu bila na moč odvratna. Mlajši častniki so ga zavidali za njegovo perfektno malomarnost in nebrižnost v službenem občevanju z nadrejenimi častniki: naj je stal pred polkovnikom ali generalom, kapetan Juretič ga je malomarno pozdravil, se leno dotaknil senčnika svoje čepice, se lagodno naslonil na svojo sabljo, nato se pa na pol utrujeno in zvedavo in na pol prezirljivo in porogljivo obenem ozrl na predstojnika pred seboj in čakal; in ko je

prejel od njega kako naročilo ali povelje, je komaj opazno pokimal, če mu pa povelje ni ugajalo, je napravil obraz, ki je brez besed govoril: "Bedarija! Toda zakrivil je nisem jaz . . ." Izven službe se pa ni zmenil tudi za višje častnike. V ostalem je pa imel samo eno navado, ki ga je približevala večini njegovih tovarišev: vdajal se je pijači. Toda pil je vedno sam, doma. In žensk se je ogibal. — Moštvo njegove stotnije ni bilo zaljubljeno vanj niti ga ni sovražilo. Mož ni bil strog in ne hudoben, grešnike, ki so prišli predenj, je navadno odpravil z nekaj besedami, ne da bi jih kaznoval, kadar pa je vodil stotnijo na vaje, so bili fantje celo veseli. Juretič jih namreč ni podil čez drn in strn kakor pse, temveč jih odpeljal v kako globel, tam pa jih pustil, da so počeli kar so hoteli. Sam se je postavil na kako vzvišeno mesto, za streljaj od stotnije, se odprl na sabljo, kadil cigarete ter odsotno strmел v daljo. Z vojaki se je malokrat menil. Izjemo je napravil z Janezom in sicer potem, ko ga je nekoč zalotil s "Svetovnim zemljepisom" na kolenih. "Vojak, ki se zanima za knjige!" se je začudil in Janez ni vedel, ali je bil njegov nasmešek občudujoč ali porogljiv. "Rad čitaš?" Janez je prikimal. "Doma imam nekaj knjig in če te veseli, lahko prideš ponje. Če mene ne bo doma, ti jih bo izročil moj sluga." In ko je videl Janezovo razumljivo presenečenje, je pristavil: "Ti nisi vol . . ." Tako si je začel Janez izposojati kapetanove knjige: srbohrvaške prevode Tolstoja in Dostojevskega, Turgenjeva in Andrejeva in drugih ruskih pisateljev. Juretič ga je časih vprašal, kakšno zrno je našel v tem ali onem delu. Če je bil odgovor zadovoljiv, je prikimal in zamrmral: "Ti nisi vol . . ." ako pa ga ni zadovoljil, je odmajal z glavo: "Mimo si ustrelil . . ." Vendar je bil tudi proti Janezu redkobeseden in zaprt vase. — V ostalem se je pa pečal s svojo stotnijo samo toliko, kolikor se je absolutno moral, nič več. Ker je imel tudi poročnik Bogdanovič vedno kaj drugega na muhi, bodisi kako žensko ali veseljačenje vobče, so imeli v stotniji precej proste roke podčastniki, ki so to prostost dokaj zlorabljali.

Ko je poročnik uzrl kapetana, se je strumno vzravnaval, potegnil sabljo iz nožnice ter kriknil: "Pozor!" Nato se je zasukal, udaril s petami skupaj ter zdrdral svoj raport, v

katerega je moral vključiti tudi sinočnji tepež.

Kapetan se je ustavil pred stotnijo, se naslonil na svojo sabljo ter malomarno poslušal poročnikovo drdranje. Pri tem je takisto malomarno motril obraze svojih vojakov, ki so ga morali zabavati, kajti preko obraza mu je hušknil hudomušen nasmešek. Ta nasmešek so izzvale buške in temne lise, ki so krasile obraze njegove stotnije (fantje so ponoči vsi hoteli priti na svoj račun in v temi se je zgodilo, da je pest večkrat zgrešila podivjanega podčastnika ter zadela tovariša). Ko je poročnik obmolnil, je kapetan še enkrat s pogledom ošinil stotnijo, nato pa trudno spregovoril.

"Ali veste, kaj je treba storiti, kadar mislite, da se vam bodi krivica?"

"Pritožimo se lahko, gospod kapetan," se je opogumil Janez.

"Torej . . . ?" Častnik je napravil ostrejši obraz. "Zakaj torej niste potrpehli, da bi se pozneje pritožili? To, kar ste storili sinoči, je bil — zločin! Vojak ne sme udariti častnika niti podčastnika! Razumete? Zdaj pa — krivci, korak naprej!"

Fantje so se nemo spogledali. Samo za delec sekunde. Potem pa so vsi, razen Črniča, stopili korak naprej.

V kapetanovih utrujenih očeh se je utrnilo dvoje veselih iskric, ki pa sta takoj spet ugasnili. "In kdo je udaril prvi?" je hotel vedeti. "Naj stopi korak naprej!"

Ponovil se je prejšnji prizor. Kapetan je narahlo zmajal z glavo. "A zakaj ste ga napadli?"

Fantje so se spet spogledali in oči vseh drugih so govorile: "Močnik, ti govori za nas!" Janez je ubogal. "Gospod kapetan, pijan je bil in s pasom je pretepal Rožmana po golih podplatih. Vprašajte Rožmana!"

Rožman je podrobneje opisal podčastnikovo divjanje. Nato se je moral sezuti, da so vsi videli črnordeče podplutbe na njegovih podplatih.

Kapetanov obraz se je zmračil. "Tudi vol se upre, kadar bič le prehudo reže v njegovo kožo! . . ." je zamrmral pri sebi, nato se je pa obrnil proti podčastniku ter ga ošvrknil z uničujočim pogledom: "In kaj praviš ti, podnarednik?"

Kakor vsi suroveži, je bil tudi ta človek v bistvu strahopetec, kar je pokazal, ko se je s

težavo dvignil na noge ter prestrašeno zajecal: "Gospod kapetan . . . jaz . . . ne vem . . . res, pijan . . ." Divjak se je zbal posledic in njegov strah je bil tolikšen, da mu ni dal govoriti.

"To zadostuje!" ga je kapetan zaničljivo pogledal. "In v pijanosti si se najbrž prevrnil po stopnicah ter se pobil? . . ."

"D-da, gospod kapetan . . ." je pritrdil oni v strahu.

"Poročnik!" je kapetan nagovoril svojega namestnika; "moštvo sotnije ne sme zapustiti kasarne tri dni. To velja za vse brez izjeme. Brez kazni ne gre, preveč je preveč! . . . Oni," je z očmi pokazal na ukročenega podčastnika, "je pa že dobil, kar mu je šlo po pravici . . . Razhod!"

Nato je odšel.

Fantje so bili veseli. Kazen je bila lahka. Kaj, če tri dni ne smejo v mesto? Saj nimajo kaj početi v tem turškem gnezdu. Trideset dni bi bilo vredno presedeti v kasarni za takšen nebeški prizor kot je bil sinočnji . . .

Poročnik je uganil njihove misli ter jim zapretil: "Pazite se, drugič ne bo šlo tako gladko! . . ." Toda njegov bas je bil vesel in obraz mu je sijal kot luna.

Misel, da ne bi smel iz kasarne tri dni, pa ni prijala Janezu. Njega je vleklo k studencu v globeli. In tako je zvečer spet vzel tucat čutar, češ, po vodo že sme iti! ter odšel po studenčnico. Vrnil pa se je slabe volje, kajti dekleta ni bilo k studencu. "Da moram biti tako neumen!" se je v mislih jezil nase. "Ne vem, kdo je in kaj je — saj je nemara ena izmed deklet za groš — in ali morem sploh upati, pa se vzlic temu obnašam kot zaljubljeno mače! . . . Strela božja! saj vendar nisem bolan? . . ."

Ko je tudi drugi večer ni bilo k studencu, je stopil Janez v krčmo ter se seznanil z gospodarjem, s katerim sta se kmalu sprijateljila. Gazda Nikola je bil koščen dolgin nagubanega obraza, živahnih rjavih oči in dolgih sivih brk, ki so mu visele ob ustih kot dvoje čekanov. Mož je imel na svoji grbi že sedem križev, vzlic temu je bil še vedno čil in živahen, še posebno je pa bil gibčnega jezička. Tako Janezu ni vzelo dolgo, da je zvedel od njega, da je Črnogorec, mladenka, ki je Janezu vznemirila srce, pa njegova vnukinja Danica. "Njen oče je bil junak in je padel na Tarabošu," je pravil čiča

Nikola. "Takrat nam je šlo za Skader, za kateriga smo bili naposled ogoljufani. Njeno mater je pa kmalu po smrti mojega junaka Velje umorila zavratna mrzlica. Danico je vzela k sebi moja stara — jaz in ostala sinova, od katerih je še eden obležal na Tarabošu, drugi pa pozneje padel pod švabsko kroglo, smo bili v bojnem metežu. Ej, to so ti bili junaški dnevi! . . . Po vojni s Švabom pa mi je vzel bog še staro in ostala sva sama z Danico. Z njo sva nazadnje odrinila po svetu ter se ustavila tu."

Danice pa tudi drugi večer ni videl, toda enkrat se mu je zdelo, ko se je ozrl proti kuhinji v ozadju krčme, da se je med polpriprtimi vrati zablščalo dvoje radovednih dekliških oči.

V. Boj za Daničino srce

Kdor vztrajno trka, se mu naposled odpro vrata, pravi ljudstvo, ki je v marsičem modrejše od učenih modrijanov, vkolikor njihova lastna modrost ni izposojena od ljudstva. Tako je bil tudi Janez naposled nagrađen za svojo železno vztrajnost, ki ga je dan za dnevom vodila v krčmo pri studencu.

Z Danico dolgo ni imel sreče, ker je vedno tako nanaslo, da je ni bilo v krčmi, kadar se je mudil v nji Janez. Zato pa se je tiste dni toliko bolj prikupil čiči Nikolu, ki je nekoč po njegovem odhodu zaupal svoji vnukinji: "Bogme, Danica moja, Slovenci morajo biti vrli ljudje! Niti naša rodna Črnagora nima sijajnejših dečkov od tega Slovenca Ivana! Bog in bogme, kakor lastnega sina ga imam rad!" In biti v takih čislih pri dedu ljubljene mladenke tudi ni karsibodi! To je pokazala tudi rdečica, ki je pobarvala Daničin obrazek, ko jo je ded hudomušno podražil: "Pa kaj bi pravil, saj ga tudi ti dobro poznaš, čeprav bežiš pred njim kakor se je nekoč tvoja babica skrivala pred menoj . . ."

Daničin obrazek je postal rdeč kot mak v poletnem solncu. "Toda dedek!" je skušala ugovarjati, "saj vendar veš, da imam vedno opravke v kuhinji in da ne utegnem biti vedno v krčmi . . ."

Čiča Nikola je svoji vnukinji na pol razumevajoče in na pol hudomušno prikimal: "Da, to se razume . . . Ej, da, opravki . . . škoda . . . Ivan je res sijajen dečko, korenjak in poštenjak, da malo takih . . ."

Tedaj se je v Danici porodila hitra odločitev. Rdeča kot škrlat je počenila k dedu, ki

je čepel pri ognjišču in na žerjavici varil svojo neizogibno turško kavo, sklenila roke na njegovih koščenih kolenih ter ga boječe pobarala: "Dedek, ali bi bil ti hud, če bi jaz . . . če bi . . ." In dekleta v zadregi ni moglo več spraviti besede iz sebe.

Starec se ji je dobrodušno nasmehljajal: "Čemu naj bi se hudoval . . ."

Tedaj je Danici ušla njena skrivnost. "Toda on je vendar katolik!" je tožeče vzkliknila, "mi smo pa pravoslavni."

Obraz čiče Nikola se je razlezel v širokem nasmehljaju. "Ej, pa se je moja mala golobica vendar le izdala, da je imela pri vseh svojih obilnih opravih dovolj časa, da si je na skrivaj ogledala slovenskega korenjaka . . ." jo je veselo podražil. "Ej, pa čiči Nikolu je vse to že znano, golobičica, saj te je videl, ko si se vsa razžarjena vrnila od studenca . . . in pozneje oprezovala med na pol priprtimi vrati . . . He, mladi ljudje ne znate skriti svojih občutkov in srce razkazujete na dlani . . . Tudi Ivan . . ."

"Toda on je katolik . . ." ga je ponovno opozorila vnukinja.

"Vem," je prikimal ded in obraz se mu je za hip zresnil. "Pa kaj zato?" je takoj odpravil njen predsodek. "Bog je eden in isti, pravi naš pop; katoliki ali pravoslavni, vsi molimo istega Boga in vsi smo krščeni."

Danica je vidno odleglo. "Torej nisi hud, dedek, ker ga imam rada? . . ."

Starec je s svojo koščeno desnico nežno pobožal mladenko po laseh. "Kako bi se mogel pameten človek hudovati na ljubezen, na najlepšo vseh stvari v življenju?" je mehko modroval. "In kako bi ji pameten človek mogel nasprotovati, ko vendar ve, da je nepremagljiva? In kje je vendar zapisano, da Črnogorka ne sme ljubiti Slovenca, pravoslavna katolika? Ivan je Slovenec in katolik, pa je vzlic temu sijajen dečko, da tudi Črnagora nima boljših sinov! Ej, golobičica, tvoj ded je star mož in dolgo življenje ga je naučilo spoznavati ljudi . . . In Ivan je pošten dečko, katere mu bi te lahko zaupal, ti lepi cvet črnogorskih planin . . ."

Potem pa je starca spet prevzela hudomušnost. Zaskrbljenega obraza, toda s hudomušnimi utrinki v očeh je opomnil vnukinjo: "Ali Danica, golobičica, nekaj sva pozabila vzeti v račun: midva se pripravljava, da spe-

čeva goloba, ali golob še svobodno poletava visoko nad streho . . . Ti ga imaš rada; kaj pa on? Morda . . ."

Danica je prebledela. "Morda . . .?"

Čiča Nikola je neusmiljeno nadaljeval: "Morda je Ivan že oddal svoje srce kaki plavolasi, modrooki Slovenki, ki zdaj čaka nanj . . . Slovenke so lepe . . ."

Zdaj se je Danice lotil obup. "Na to nisem pomislila, dedek . . ." je otožno priznala in v kotih njenih temnih očesc so se začele zbirati solze. "Da, Slovenke so lepe, kakor žena majorja Korena: belopoltna, zlatolasa in sinjoke, ne temne in grde kot me, Črnogorke . . . Joj, dedek, joj meni siroti . . ." je obupano tožila ter vsa skrušena skrila obraz v dlani, da bi ded ne videl njenih solz.

Ded jo je spet nežno pobožal po laseh, potem jo je pa začel tolažiti: "Ne plakaj, golobičica, saj ni tako hudo . . . Res so Slovenke lepe, ali ne lepše od tebe, golobičica; in Ivana ni nobena očarala . . ."

Danice je bila v hipu sama pozornost. "Res, dedek?" je hlipnila vanj. "Kako pa to veš?"

"Vem, to je vse," je on skrivnostno poudaril.

"Torej . . . torej misliš . . .?"

Ded se je neizgovorjenemu vprašanju dobrodušno nasmehljajal. "Nič ne ugibam, golobičica, temveč vem . . ." je skrivnostno naglasil, potem pa ji velel: "Toda čas je, da se podaš v posteljo, sicer boš jutri zaspana in uvela, da mu res ne boš več ugajala . . ."

(Dalje prihodnjic)

ZADNJA VEČERJA. Neki kitajski četniški oddelek, znan po svojih drznih podvigih, je bil prisiljen, umakniti se iz nekega mesta. Večina prebivalcev mesta se je pred prihajajočimi Japonci umaknila na varno, dočim so ostali postavili v glavni ulici dolgo mizo ter jo obložili z različnimi dobrotami. Nato so se umaknili v bližnje hiše. Japonce to ni prenetilo, kajti stara orientalska navada je, da premaganec pogosti zmagovalca, skušajoč si na ta način pridobiti njegovo naklonjenost. Tako so nič hudega sluteči Japonci pristopili k mizi ter se začeli gostiti. Gostijo so zaključile kitajske strojnice, ki so zaregljale iz bližnjih hiš.

Našim "jugoslovenistom"

Uredništvo clevelandske Enakopravnosti se ne strinja z mojim ožigosanjem "jugoslovenščine" v našem tisku. V uvodniku z dne 3. oktobra pravi, da srbohrvaški izrazi "ukiniti, ujediniti, ujedinjenje, otvarjati, otvoritev, pokret, političar, simpatičar, povorka" itd. niso nobeno spakovanje našega knjižnega jezika, pač pa je to "razveseljiva obogatitev naše žive, neprestano se snujoče in razvijajoče se govorice, ki se s temi pristno slovanskimi izrazi izpopolnjuje in v svojem razmahu bohota."

Po moji skromni sodbi se s temi izrazi lahko "bogati" naša govorica, ne more pa z njimi bistveno obogateti naš časnikarski in literarni jezik, ki že ima dobre besede iz lastnega besednega zaklada za vse te pojme. Za glagol "ukiniti" imamo že staro in dobro besedo "odpraviti"—in kaj je narobe s to besedo? In kaj je narobe z našo prav tako staro in pristno slovensko besedo "združitev," da jo je zdaj treba zamenjati s srbohrvaškim "ujedinjenjem"?

Glede "otvarjanja" in "otvoritve" ostanem pri svojem. Izraz "odprtija" je res slab, toda iz našega glagola "odpreti" lahko izvajamo samostalniki "odprtje" ali "odpritev," kakor izvajamo "odvzetje" iz "odvzeti" ali "sprejetje" iz "sprejeti."

Za "povorko" ni treba procesije. Kaj pa sprevod ali izprevod ali pohod? To so pristne slovenske besede, ki jih vsak Slovenec razume, koliko pa jih je, ki razumejo, kaj pomeni "povorka"?

Gornji—in drugi—srbohrvatizmi niso nobena obogatitev slovenščine, temveč le podvojitev naših dobrih izrazov. Spakovanje pa je upravičen izraz za "simpatičarja, političarja" in druge "čarje," ki jih naši "jugoslovenisti" tako radi vtikajo v naš jezik. Ta "čar" je srbohrvaška končnica, katere Slovenci ne poznamo. Mi pravimo in pišemo: politik, simpatik itd.

Srbi in Hrvatje so bolj pametni. Oni ne "bogatiijo" svojega pismenega jezika s slovenskimi besedami. Imajo jih sami dovolj—kakor jih imamo mi!

IVAN MOLEK.

Recept za ohranitev mladosti. — "Edina stvar, ki ohrani žensko mladostno svežo tudi preko zrelih let," pravi neki ameriški zdravnik, "je graciozno staranje."

"Zasledil podmornico, jo potopil"

Pisec tega članka je mornariški letalec Donald Mason, čigar poročilo o potopitvi neke sovražne podmornice, podano v štirih besedah, utegne postati klasični primer redkobesednosti v vojnem času.

Pilotiranje mornariškega bombnika je približno najbolj dolgočasno opravilo na svetu. Večino časa, mislim reči. Človek lepo brni naprej, poslušaj ropot motorjev in strmi pred se; in nebo in morje in oblaki so videti vedno isti. Včasih se pojavi na obzorju steber dima in pilot obrne letalo in poleti tja, da se prepriča, da je vse v redu in pomaha z roko mornarjem na krovu. Potem odleti dalje in dim je kmalu daleč za njim.

Seveda, včasih se nenadoma vse izpremeni. Morda zakrožite nad rešilnim čolnom, natrpanim z mornarji s torpedirane tovarne ladje; ali pa, če ste posebno srečni, zapazite na vodni površini senco—senco, ki ni morski kit. Senco pozdravite z butaro bomb. Ostali del dneva se vam hoče žvižgati.

Mislím, da gleda večina ljudi na kupovanje vojnih bondov enako kot pilot na zračno patrolno službo. To redno vlaganje vašega zaslužka v vojne bonde in morda v večji meri kot vam sredstva dovoljujejo nedvomno postane včasih dolgočasno. Sicer vam je znano, da s tem pomagate pri izvojevanju zmage in da je obenem vaš denar varno vložen. Ampak vse skupaj se zdi nekam megleno in enolično.

Pa najdete nekega dne v časopisu poročilo o podvzetjih kot pomorska in zračna bitka pri otoku Midway ali uspešni napad na Salamonsko otočje in nenadoma vas prešine zavest, da ste s *svojim* denarjem pomagali preskrbeti ladje in letala in topove, s katerimi so bile te zmage izvojevane. Potem razumete, zakaj se hoče človeku žvižgati potem, ko je zadal sovražniku krepek udarec. In mesečno vlaganje vašega zaslužka v vojne bonde se vam nikdar več ne zdi dolgočasno.

NEDVOUMEN ODGOVOR. Neka znana ameriška igralka je prišla po daljšem času na obisk k svoji premožni materi. Novi hišni sluga, ki je še ni nikdar videl, jo je vprašal: "Ali vas gospa pričakuje?"

"Gospa me je pričakovala, preden sem bila rojena," se je odrezala igralka. "Ona je moja mati."